

TERITORIJALNA ODBRANA NORVEŠKE

Iskustvo norveškog naroda iz drugog svetskog rata stečeno u borbi sa nemačkim osvajačima imalo je veoma značajnu ulogu u koncipiranju i stvaranju teritorijalne odbrane (1). To iskustvo je poučilo Norvežane da ih iznenadni napad može lišiti svega sem vrlo kratkog vremena koje je potrebno za mobilisanje odbrambenih snaga. Ono im je, takođe, pokazalo da je vojni otpor moguć i na okupiranim područjima. Kada je reč i o vrednosti tog iskustva i o snazi odbrane, karakteristična je misao da »mnogi ljudi ne uviđaju hrabrost i opredeljenje Norvežana da sačuvaju nezavisnost, ali je nepobitna činjenica da su oni u drugom svetskom ratu vezivali okupatorske snage od pola miliona ljudi. Svako ko bi želeo da okupira ovu zemlju treba da računa na odlučan otpor.« (2)

Svestan tih pouka, Storting (norveški Parlament) odmah posle rata (1946. godine) doneo je odluku o organizovanju teritorijalnih odbrambenih snaga, koje bi mogle veoma brzo da se mobilišu, i bile tako organizovane da mogu do maksimuma iskoristiti poznavanje lokalnog zemljišta i materijalnih izvora. Rezultat te odluke su organizovane snage u svim gradovima i seoskim oblastima, koje imaju životnu ulogu u sistemu odbrane zemlje.

Na organizaciju teritorijalnih snaga, pored ostalog, utiče i mnoštvo drugih faktora: vojno-politička orijentacija, geostrategijski položaj zemlje, ekonomski resursi i materijalna baza Norveške, veličina i način organizovanja celokupnih oružanih snaga, itd.

Što se tiče vojno-političke orijentacije, Norveška je izabrala oslanjanje na NATO-pakt; to je »različit put bezbednosti u odnosu na neke druge nordijske zemlje, ali i razumljiv«, (2) s obzirom na njen geostrategijski položaj i veliki interes koji su SAD i NATO pokazivali u održavanju jakog isturenog položaja na severu Evrope. Norveška teži da svoj nacionalni integritet sačuva kroz NATO-pakt koji nepokolebljivo pomaže. Ona smatra da je na taj način stvorila

realan detant i obezbedila svoju nacionalnu nezavisnost. Ističe da bi agresija, ma sa koje strane, bila skupa avantura za agresora, jedva vredna rizika.

S druge strane, u Norveškoj se ističu i interesi druge super — sile, veoma zainteresovane za ovaj region.

Nedaleko od severa Norveške, na poluostrvu Kola u oblasti Murmanska, SSSR održava znatnu vojnu aktivu. Ta aktivna uključuje velike kopnene snage, vazduhoplovstvo i oko 10.000 graničara, ali najvažniji sovjetski instrument u ovom delu sveta predstavlja Severna flota sa oko 500 brodova i oko 100.000 ljudi. (2) Na poluostrvu Kola odvija se snažna ekspanzija stanovništva, što je slučaj i sa industrijskim i vojnim kapacitetima. Snaga tog oružja prvenstveno je uperena protiv SAD i NATO-saveznika, što znači ne samo Norveške. Norveška shvata strategijsku važnost koju za Sovjetski Savez ima nesmetan pomorski prilaz za njegovu Severnu flotu kroz Barenčovo more od poluostrva Kola do Norveškog mora, a odatle u Atlantik. Podmornice iz sastava ovih snaga imale su vežbe i provere borbene gotovosti i u norveškim fjordovima (6). Norvežani nisu uvek ostajali ravnodušni prema tim vežbama, što se vidi i iz ovog teksta: »Moskva nije otvoreno zveckala svojim oružjem preko vrlo slabo branjene norveške severne granice od pedesetih godina. Ali ona često izvodi vežbe amfibijskog arktičkog iskrcavanja i druge manevre u toj oblasti, što je otvoren podsetnik za Norvešku o sovjetskoj vojnoj moći.« U istom izvoru dalje piše da »... SAD i drugi saveznici NATO naglašavaju da je nužno da se SSSR odrekne bilo kakvog proširivanja svoje pozicije u Barenčovom moru«. (3)

Politička orijentacija Norveške ispoljava se u nastojanjima da potpomogne povezanost i integritet svetskog poretka i mira. Ona je u tom pogledu i aktivna, i to ne samo na političkom planu, već i angažovanjem svojih jedinica u Mirovnim snagama Organizacije ujedinjenih nacija. Norveška će, kako piše u jednom tekstu o njenoj politici bezbednosti, »nastaviti da daje prioritet političkoj koncepciji združenih paketa baziranih na povezivanju i međusobnoj zavisnosti na polju ekonomije, tehnologije, kulture i bezbednosti«. (3)

Norveška pridaje veliki značaj detantu i nastoji da što više doprinese razumevanju zemalja i naroda i popuštanju međunarodne zategnutosti, u premošćavanju jaza između blokovskih struktura, itd. Ona je veoma ponosna na to što je nordijski region kroz ceo posleratni period ostao jedan od najmirnijih kutaka sveta u uslovima vođenja politike s pozicija sile i konfrontacije velikih sila.

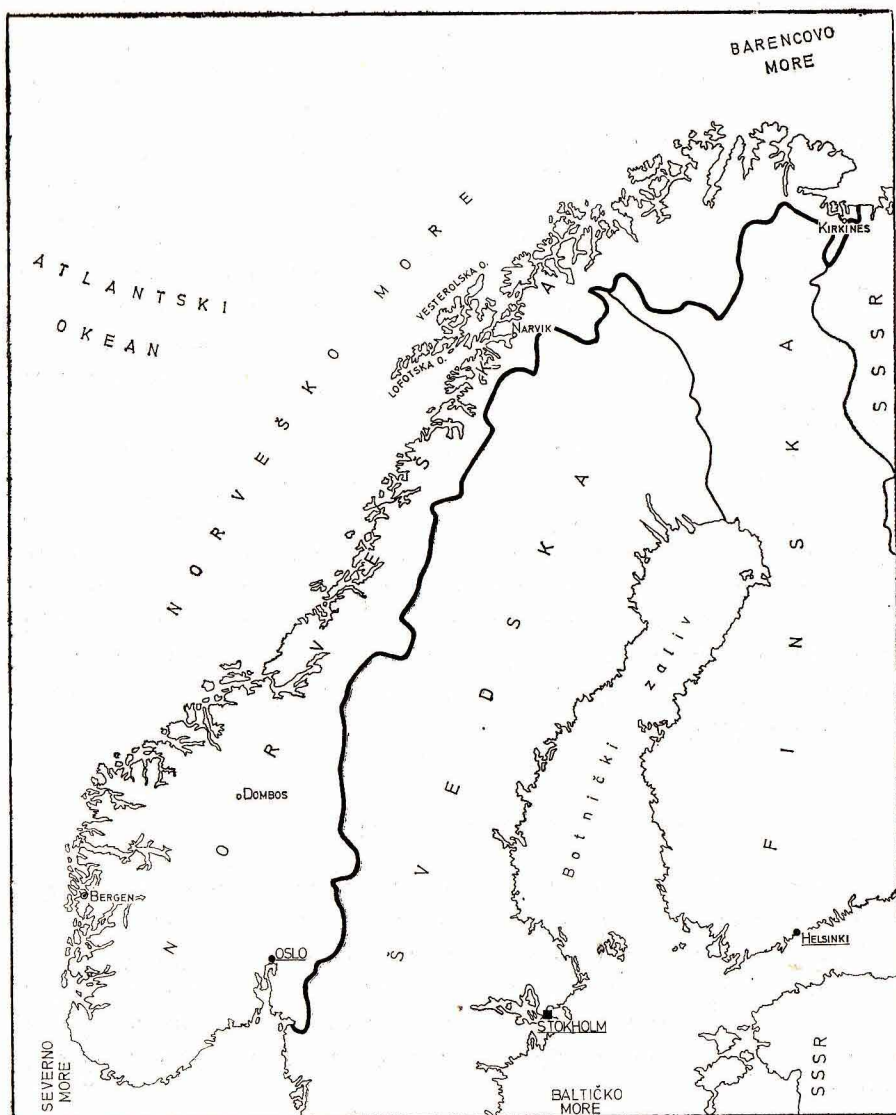
Geostrategijski položaj Norveške je vredan pažnje, jer je ona, s vojne tačke gledišta, možda i najduža zemlja na svetu — od 81. stepena severne geografske širine kod Nordaustlandeta na Svalbardskim (Švicherškim) ostrvima do 55. stepena južne geografske širine kod Souvet ostrva (Bouvetya) u Južnom Atlantiku. Arktičko ostrvo Jan Mayen proteže se na zapad isto toliko koliko i Engleska ili Irska. Dugačka linija norveške obale u Polarnom krugu, koja se proteže od Narvika do Kirkenesa, je od strategijske važnosti za NATO zbog mogućnosti da, s obzirom na lokaciju, dominira pomorskim putevima za Murmansk, jedinu luku SSSR-a na zapadu koja ima prilaz u Atlantik a koja se tokom cele godine ne zaleđuje. (4) Norveška ima ogromno prostranstvo na moru; od najdavnijih vremena pa sve do danas njena važnost kao pomorske nacije je velika. Sa izvanrednim lukama, Norveška može lako usidriti sve flote sveta u svojim zaštićenim vodama slobodnim od leda. Njena trgovačka mornarica, moderna i sposobna, rangira se kao četvrta svetska sila. Bruto tonaža većih brodova prelazi 23,5 miliona tona (5). S tim bogatstvom Norveška daje značajan doprinos snazi NATO. U ukupnoj svetskoj floti Norveška, prema najskorijim statističkim izveštajima iz juna 1974. godine, učestvuje sa 8,2% (6).

Ekonomska snaga Norveške znatno je porasla otkrićem bogatih nalazišta nafte. Ogromne rezerve nafte u Severnom moru mogu negde u 80-tim godinama okončati zavisnost zapadne Evrope od uvoza nafte i zemnog gasa iz regiona Srednjeg istoka (7).

Razvoj prirodnih bogatstava na norveškom kopnu imaće dalekosežne posledice na norvešku ekonomsku i socijalnu strukturu isto tako kao i na njenu sposobnost za odbranu. Snažan razvoj, korišćenje nalazišta nafte i zemnog gasa povećaće ove godine ukupni nacionalni produkt Norveške za 3 milijarde dolara (povećanje je 4,5 puta veće od ukupnog budžeta za odbranu, odnosno iznosi polovinu budžeta vlade).

Ovakvo prirodno bogatstvo je veliki izazov za malu Norvešku, koja je iznenada gurnuta u vrtlog svetskog značaja. Međutim, ona veruje u sposobnost svoga iskusnog, vrednog i odvažnog naroda i razboritog rukovodstva »koji grade zdravu i čvrstu demokratiju« (1) i ekonomsku snagu zemlje stavljaju u službu jačanja i odbrambenih potencijala.

Oružane snage Norveške su stvarno skromne. Njene osnovne oružane snage su, u suštini, rezervna armija, od otprilike 130.000 ljudi lake brdske pešadije, koja može biti mobilisana u toku tri dana, u nekih 12 brigada, koje su uključene u snage od pet divizija. Neki

posmatrači veruju da rezervna armija, uz kontinuirani trening, može biti poboljšana i proširena. Mornaricu i vazduhoplovstvo Norveške čine mali, ali kvalitetni sastavi.

U poslednje vreme Norveška razmatra da li je potrebno da proširi svoju minijaturnu ratnu mornaricu s obzirom na važnost platformi za bušenje izvora nafte u dubokim vodama, koje su ranjive na sabotazu, zatim za zaštitu prava ribolova, kao i zbog drugih problema u vezi sa morem duž svoga kopna. Do sada su zadatke zaštite obavljale skromne priobalne snage sa površinskim brodovima ne većim od fregate. Sa pet drugih NATO-zemalja, zajednički planeri su zaključili da su za odbranu postrojenja za vađenje nafte na 33 britanska i 14 norveških naftonosnih polja u Severnom moru neophodne internacionalne helikopterske snage i brzi patrolni brodovi. Ali, očito svi se slažu da ove snage ne mogu biti dovoljne (8). Mnoga od ovih naftonosnih polja su daleko od kopna — norveško vrlo veliko naftonosno polje Ekofisk je 185 milja jugozapadno od najjužnije tačke države (9).

U naoružanju naglasak nije na većim borbenim sistemima i vrhunskom naoružanju, već na opremi prilagodljivoj uslovima norveškog ratišta, koje pruža mogućnost većih manevarskih sposobnosti oružanim snagama, i da su to naoružanje i oprema, ujedno racionalni. Pozadinski transport bi se, na primer, sastojao od mobilisanih civila i njihovih vozila, tako da je obuka lakše izvodljiva. Mobilizacija bi uključivala gotovo sve nacionalne resurse — ljudske i materijalne, a ne samo određeno rezervno ljudstvo koje je predviđeno za ratnu armiju.

ORGANIZACIJA TERITORIJALNE ODBRANE

Teritorijalna odbrana ima danas oko 80.000 ljudi. To su građani koji se javljaju na dužnost svake godine, kada se organizuju vežbe i provere sposobnosti. Rekrutovanje je zasnovano na dobrovoljcima i na obveznicima. Osoblje stalnog sastava nalazi se samo u Centralnom štabu teritorijalne odbrane, štabovima okruga i školama teritorijalne odbrane. To ljudstvo sačinjava oko 400 oficira i građanskih lica.

U organizaciji teritorijalne odbrane Norveška je podeljena na 18 okruga, 90 podokruga i približno 500 mesnih područja. Mesno područje teritorijalne odbrane predstavlja osnovnu administrativno-slabdevačku jedinicu i na njoj se zasniva ceo sistem u organizacionom i funkcionalnom pogledu.

Generalni inspektor teritorijalne vojske komanduje u miru teritorijalnom odbranom. Odgovoran je za organizaciju i obuku teritorijalne odbrane, za obezbeđenje borbene gotovosti i za dejstvo na bazi najhitnijeg mogućeg obaveštenja. Prema tome se meri i mobilizacijska spremnost teritorijalne odbrane, koja se, na primer, može mobilisati:

- 10.000 ljudi za 45 minuta;
- 40.000 ljudi za 2 časa;
- 60.000 ljudi za 3 časa;
- celokupna teritorijalna odbrana za 4 časa.

Generalni inspektor i njegov štab uključeni su u sastav štaba Komande odbrane Norveške i sačinjavaju deo komandne strukture najvišeg nivoa u oružanim snagama. Njegov štab ima oko 30 oficira i građanskih lica, a školski centri u Dombosu i Torpou su pod njegovom neposrednom komandom.

Okrug teritorijalne odbrane je pod komandom komandanta okruga, koji raspolaže manjim štabom za obavljanje zadataka. Odgovoran je za organizaciju i obuku svih snaga teritorijalne odbrane u svom okrugu.

Obuka se izvodi unutar mesnog područja teritorijalne odbrane, a pod komandom komandanta mesnog područja. Međutim, neke vežbe se izvode na nivou podokruga.

Svaki okrug ima pravo korišćenja nastavnog centra. Pri takvom centru komandant okruga organizuje i upravlja kursevima i obukom za novo ljudstvo, specijaliste, oficire i podoficire. Pri nekom od tih centara održavaju se i viši kursevi za oficire, podoficire i specijaliste iz više okruga teritorijalne odbrane.

SLUŽENJE U TERITORIJALNOJ ODBRANI

Norveški Parlament svake godine određuje trajanje vežbi i služenja u jedinicama teritorijalne odbrane. Sada to vreme obuke iznosi: 50 časova obuke — koja se izvodi u toku večernjih časova radnim danom i za vreme nedeljnog odmora, odnosno u 6 uzastopnih dana.

Obuka se najčešće izvodi kombinacijom pomenutih načina korišćenja vremena. Na primer, koriste se 3 do 4 uzastopna dana i časovi obuke u toku nedeljnog odmora ili radnim danom uveče.

Jedinice ratne mornarice i protivavionske odbrane vežbaju samo jednom godišnje, i to 6 dana.

Vojnik teritorijalne odbrane se obučava u rukovanju i upotrebi oružja, čitanju karata, ukazivanju prve pomoći i mnogim drugim predmetima gde se postiže vojna stručnost. Jedan deo raspoloživog vremena se takođe koristi za odeljenjsku i vodnu obuku i obučavanje u rešavanju zadataka u ratu.

Vojnici teritorijalne odbrane izabrani za pohađanje obuke specijalista ili starešine, moraju da prođu dodatni period od 14 dana obuke u toku svake tri godine. Ta obuka se obavlja: centralizovano, regionalno ili lokalno — u školama teritorijalne odbrane i centrima za obuku.

Centralizovano organizovani kursevi pri školama teritorijalne odbrane su sledeći: kurs za komandante mesnih područja, kurs za komandire vodova i kurs za administrativno-slabdevačko ljudstvo. Regionalni kursevi mogu da obuhvataju: sanitetsko osoblje, ljudstvo koje se osposobljava za poslove veze, zatim kurseve za rušenja i rukovanje eksplozivima.

Lokalni kursevi obuhvataju: kurseve za komandire poluvodova, kurseve prve pomoći, minobacačke kurseve, skijaške i »biathlon« (skijanje sa gađanjem) kurseve, itd.

ULOGA ODBRANE KOPNA

Glavni deo norveške kopnene vojske ne nalazi se u borbenoj gotovosti u miru. Jedinice se mobilisu samo u slučaju ratne opasnosti, kada im se i izdaju oružje i municija. Prema tome, kopnenoj vojsci je potrebno izvesno vreme pre nego što bude spremna za borbu. Obezbeđenje ove mobilizacije jeste prvenstveni zadatak teritorijalne odbrane, koja je u stanju i da se brzo mobilise i da brzo protivdejsvuje.

U sklopu odbrane kopna mesno područje teritorijalne odbrane se nalazi pod komandom komandira mesnog područja (poručnik ili kapetan teritorijalne odbrane), sa malim štabom područja. Mesno područje je formirano od vodova koji se dele na sekcije od po 8 ljudi pod komandom desetara.

Vojnik teritorijalne odbrane čuva kod kuće svoje lično naoružanje, municiju i uniformu. Naoružan je automatskom puškom AG-3 koja ima okvir sa 15 metaka i iz nje se može dejstvovati jedinačnom ili automatskom paljbom.

Svaki vod ima laki mitraljez i protivtenkovska oruđa kratkog dometa. Zavisno od zadatka, neka mesta područja teritorijalne odbrane imaće u naoružanju i teža oruđa, kao teške mitraljeze i minobacače.

Komandant područja teritorijalne odbrane (kapetan ili major teritorijalne odbrane) ima pod komandom 3 do 6 mesnih područja.

MORNARIČKA TERITORIJALNA ODBRANA

Mornarička teritorijalna odbrana, kada je mobilisana, opslužuje i eksploatiše veliki broj naoružanih ribarskih brodova radi korišćenja za patrolnu i stražarsku službu, izviđanje osmatranjem, pomorski transport i kontrolu obalne plovidbe.

Kada na ovaj način dejstvuje, na čelu mesnog područja je komandant mesnog područja (poručnik bojnog broda ili kapetan korvete mornaričke teritorijalne odbrane) sa manjim štabom.

Prosečna posada broda mornaričke teritorijalne odbrane sastoji se od kapetana broda (mlađi poručnik ili mornarički zastavnik), poručnika (mornaričkog zastavnika), veziste, mašiniste i njegovog pomoćnika, kuvara i četiri artiljerca.

Oružje, municija i druga oprema uskladišteni su za vreme mira u mesnim bazama u kojima će se brodovi snabdevati.

Osoblje mornaričke teritorijalne odbrane koristi kao svoje lično naoružanje automatsku pušku AG-3.

PROTIVAVIONSKE JEDINICE TERITORIJALNE ODBRANE

Da bi se obezbedila efikasna protivavionska odbrana tačaka od životne važnosti, npr. civilnih aerodroma, teritorijalna odbrana formira protivavionske jedinice visokog stepena borbene gotovosti. Formirane su kao divizioni i baterije, slično protivavionskim jedinicama vazduhoplovstva.

Bateriju formiraju vodovi i poluvodovi (sekcije) od oko 170 ljudi i odgovara jednom mesnom području. Komandant divizona ima čin kapetana ili majora teritorijalne odbrane, dok su komandiri baterija poručnici ili kapetani teritorijalne odbrane.

Baterije su opremljene topovima »bofors L-60« i teškim mitraljezima. Ovi divizioni su pod neposrednim rukovodstvom operativnih centara za odbranu iz vazduha, ali imaju i sopstvene radare kratkog dometa za upozoravanje.

Na osnovu odluke o mobilizaciji komandanti tri vida oružanih snaga u potpunosti će ostvarivati komandovanje snagama teritorijalne odbrane unutar nadležnosti svojih vidova. Te snage će ukupno iznositi:

- pod kopnenom vojskom: 452 mesna područja;
- pod ratnom mornaricom: 32 mesna područja;
- pod vazduhoplovstvom: protivavionske jedinice — koje odgovaraju veličini 10 mesnih područja.

Deo kopnene vojske iznosi 90 posto, deo ratne mornarice 7 posto, a deo vazduhoplovstva oko 3 posto — od svih snaga teritorijalne odbrane.

Teritorijalna odbrana nije u stanju da zaustavi bilo koji veći napad, ali će ona imati veliku ulogu u osmatranju aktivnosti agresora i u izveštavanju o tim aktivnostima; takođe je u stanju da ruši komunikacije, mostove i železničke pruge.

Korisne i preporučljive oblike dejstava teritorijalne odbrane predstavljaju iznenadni prepadi i napadi iz zasede, uz korišćenje mesnih uslova i prilika, prednosti u načinu dejstava na sopstvenom zemljištu i u sopstvenoj sredini.

Posle izvršenja zadataka u svojim mesnim područjima, jedinice teritorijalne odbrane će se povući sa okupirane teritorije i spojiti sa drugim jedinicama teritorijalne odbrane, ili sa regularnim jedinicama u susednim područjima, ukoliko im ne bude naređeno da nastave borbu kao gerilci.

M. V. Ž.

LITERATURA

- (1) NORWAY'S HOME GUARD, Defence, Vol. 5 No. 7, july 1974.
- (2) Pukovnik John H. Roush Mlađi, Military Review, juli 1975.
- (3) John Jirgen Holst »Norveška politika bezbednosti«.
- (4) »Sovjetska pretnja severnom krilu NATO«, Tajm, 18. 10. 1971.
- (5) Fay Gjester »Norveška«, Godišnjak enciklopedije Britanike, Čikago, 1974. god., str. 512.
- (6) »Norveška informativna služba u SAD«, urednik Turid Ore, 3. 12. 1974. god.
- (7) »Norveška kao proizvođač nafte«, Novosti Norveške, 22. 11. 1974. god., str. 75.
- (8) »Evropska odbrana naftinih postrojenja«, San Francisco Chronicle, Novinska služba »Njujork tajmsa«, 25. 12. 1974.
- (9) »Naftna postrojenja«, »Vašington post«, 17. 10. 1974. god., deo D, str. 1.

MODERNIZACIJA KOPNE NE VOJSKE ITALIJE

U toku prošle godine u italijanskom vojnom časopisu »Rivista militare« bilo je nekoliko napisa o reorganizaciji oružanih snaga, sadašnjem stanju i perspektivama. Iz okvira te tematike zaslužuje pažnju i ovaj članak.* U njemu autor govori dosta otvoreno o nekim problemima ekonomskog stanja zemlje, zatim o različitim gledanjima pojedinaca ili grupa u vojnom rukovodstvu na mesto i ulogu pojedinog vida oružanih snaga u odnosu na druge, što je imalo uticaja na usporavanje primene koncepcije o potrebi reorganizacije oružanih snaga.

Reorganizacija je još u toku i o njoj ne raspravljaju danas samo vojni eksperti, već se o tome naširoko govori i piše i u sredinama koje nisu specijalizovane za ta pitanja. Tako mnogi termini koji su se nekada nalazili isključivo u vojnoj terminologiji, danas su u upotrebi u svim strukturama društva. Taj fenomen, po mišljenju autora, i pored nekih negativnih aspekata koje sobom nosi, treba oceniti pozitivno. Uostalom, nacionalna odbrana je zajednička potreba i zadatak, pa je i razumljivo, ističe on, da se o tome raspravlja na svim društvenim nivoima.

IZVORI KRIZE U KOPNENOJ VOJSCI

Svaka ozbiljnija rasprava o potrebi operativnijeg rukovođenja kopnenom vojskom i nužnoj reorganizaciji mora početi od teške ekonomske krize u zemlji, koja je imala jednako težak odraz i na vojnu organizaciju. Ulaganja namenjena odbrani nisu bila dovoljna da bi pokrila operativne potrebe koje su se nametale oružanim snagama u okviru izvršenja zadataka po odredbama ustava. Budući da se ti zadaci odnose na odbranu kopnenih i pomorskih granica, kao i vazdušnog prostora, oni su bili čak i teži od sličnih zadataka koje su imale oružane snage drugih zapadnoevropskih zemalja, zbog posebnog geografskog položaja Italije i značaja Sredozemlja.

Izdaci za odbranu 1969. godine iznosili su 1.104 milijarde lira, što čini 12,33% državnog budžeta. Ovi izdaci u 1976. godini bili su 2.957 milijarde lira, ili 7,7%, što, međutim, znači da su troškovi za odbranu i dalje rasli, iako je procenat opao. Za trogodišnji period od 1970. do 1972. godine, bruto nacionalni dohodak je porastao za 175.845

* Korpusni general Luigi Salatiello: »Per un esercito di qualità«, »Rivista militare«, 5/1976.

milijardi lira, ali se od njega odbrani daje, po autoru, neznan procenat od samo 3% (5.060 milijardi lira). Suma od 2.975 milijardi lira iz 1976. godine, naime, odgovara sumi od 1.408 milijarde lira iz 1969. godine, ako se imaju u vidu inflatorna kretanja.

Poseban deo članka razmatra raspodelu sredstava namenjenih odbrani sa upoređenjima kako se to radi u drugim zemljama — članicama NATO. U vezi s tim, kaže se, da su između članica NATO samo Danska i Belgija imale, na primer, u 1974. godini manja ulaganja za odbranu nego Italija, i da su ona iznosila 5,60% i 8,76% državnog budžeta i oko 2,10% od nacionalnog dohotka, dok su Grčka, Turska i Portugalija, čija finansijska situacija nije mnogo bolja od italijanske, ulagale 15,07%, 16,28% i 19,72% od budžeta, SAD 20,05%, a SR Nemačka 29,04%. Za SSSR se kaže da odvaja 10% od bruto nacionalnog dohotka i da ovaj procenat pokriva onu kvotu koja se želi, s tim da su u stanju da je uvećaju za jednu trećinu kada se za to ukaže potreba. Međutim, prema nekim drugim izvorima, koje autor zanemaruje, ispada da pravo stanje u vezi sa italijanskim vojnim budžetom nije baš tako kritično. U 1975. godini, na primer, Italija je (sa 4.415 miliona dolara) po visini budžeta namenjenog vojnim potrebama zauzimala četvrto mesto među 12 zemalja NATO, uključujući SAD (daleko ispred Grčke sa 1.035, Turske sa 2.200 i Portugalije sa 701 milionom dolara), u stvari peto mesto među svim evropskim zemljama uključujući SSSR. Veće vojne budžete od Italije u Evropi imali su samo SSSR, SR Nemačka, V. Britanija i Francuska.

Sredstva namenjena odbrani Italije dele se na dva dela: jedan ide na takozvane obavezne izdatke, a to su potrebe za održavanje oružanih snaga (izdaci za vojna i civilna lica na službi u oružanim snagama, međunarodni ugovori itd.) i iznosio je u 1975. godini 1.223 milijarde lira, skoro polovinu svih izdataka; drugi deo, o kojem autor više govori, namenjen je takozvanim sredstvima sa kojima raspolažu vidovi za potrebe svog razvoja.

Izdaci potrebni za održavanje komandi i jedinica (plate, dodaci, troškovi ishrane i snabdevanja — sve ono što pripada ljudstvu na odsluženju vojnog roka) iznose oko 30%; izdaci predviđeni za obuku, rad štabova i komandi, nastavu, pozadinsko obezbeđenje, održavanje infrastrukture, naučna istraživanja itd., iznose oko 40% sredstava; za ostatak od 30% kaže se da je namenjen za modernizaciju i jačanje kopnene vojske, i da se o tim sredstvima mora ozbiljno povesti računa.

Razlozi za to su, kako ističe autor, posve jasni, jer da bi se nabavila sredstva ratne opreme koja se ne proizvode u zemlji i išlo

ukorak sa naukom, navodi se da je kopnenoj vojsci u 1975. godini dodeljeno oko 137, a 1976. godine 169 milijardi lira. On smatra da je visina dodeljenih sredstava čak smešna, kada se zna da je cena jednog artiljerijskog oruđa srednjeg kalibra oko 350 miliona lira, a savremenog tenka preko 500 miliona. I ulaganja namenjena za obuku bila su skromna: iznosila su 1976. godine samo 70 milijardi lira. Zato je lako i shvatiti, tvrdi autor, kako su teškoće o kojima se danas raspravlja u vezi sa reorganizacijom kopnene vojske velikim delom rezultat hronično nedovoljnih budžeta za vojne potrebe, koji su do 1960. godine, radi stalo prisutnog faktora štednje, bili maskirani isporukama naoružanja dobijenog od SAD na ime programa pomoći, a od 1964. do 1973. godine povećavani godišnje vrlo malo, otprilike za svega 6%. I ova tvrdnja, međutim, nije baš tačna, ako se uzme u obzir da su vojni izdaci u 1973. godini iznosili 4.131 milion dolara.

Zbog objektivnih teškoća nastalih usled smanjenja materijalnih sredstava usporen je i program modernizacije, te su se u kopnenoj vojsci nagomilavale slabosti koje su progresivno rasle i dovodile u sumnju njihovu sposobnost da izvrše predviđene zadatke u okviru odbrane zemlje.

Umanjena vrednost stvarnih ulaganja za potrebe odbrane, vrto-glavi skok cena, težak i nepovoljan odnos pri promeni nacionalne valute i skraćenje vojnog roka, negativno su se odražavali na stepen opremanja jedinica savremenom opremom. A to su, naglašava autor, one mere koje pod terminom *reorganizacija* zahtevaju donošenje novih propisa i drugačiji pristup.

REORGANIZACIJA

Na planu praktične obuke jedinica, organizacije nastave i rešavanja nekih pitanja vezanih za rad teritorijalnih organa (regrutni i mobilizacijski centri, pozadinski centri i sl.), zamišljena reorganizacija ostvarena je brzo.

U isto vreme trebalo je uložiti ne male napore da se žučne rasprave vođene u vojnim sredinama, udruženjima rezervnih starešina, i u štampi, o vodećoj ulozi jednog vida ili roda u odnosu na druge na neki način prekinu, pošto se radilo o problemu koji je zainteresovao sve građane, bez obzira na njihovu političku pripadnost.

Autor iznosi i neke podatke koji po njegovom mišljenju potvrđuju ispravnost određenih zamisli o stvaranju efikasnijih kopnenih snaga, i koje predstavljaju srž reorganizacije. Ukinuto je 48 pukova,

87 bataljona ili jedinica odgovarajućeg ranga, broj zastarelih tenkova je smanjen za 900, povučeno je iz upotrebe 450 artiljerijskih oruđa i 10 rampi za lansiranje raketa zemlja-zemlja. Ove konkretne mere sprovedene u duhu nove zamisli o organizacionoj strukturi i načinu upotrebe jedinica, pozitivno su se odrazile. Tako se radikalno izmenila struktura borbenih delova oružanih snaga, tj. združenih jedinica.

Govoreći o poreklu i prednostima suštine uvedenih novina, ističe se da je najpoznatiji predstavnik združenih jedinica po kojem se ranije cenila snaga jedne vojske — divizija — sastava 3 pretežno pešadijska ili oklopna puka, 1 artiljerijskog puka sa sredstvima podrške — u izvesnom smislu preživela. Povezujući to sa osnovnim načelima vođenja savremene borbe, koja treba da se zasniva na dejstvima lakih i vrlo pokretnih sastava spremnih da nanesu odlučujuće udare, potrebe za reorganizacijom su nepohodne i sa stanovišta lakšeg rukovođenja i komandovanja jedinicama. Sastavi od 3 do 4 pretežno mehanizovana ili oklopna bataljona i jednog artiljerijskog diviziona sa različitim sredstvima ojačanja, sasvim odgovaraju novim zahtevima, iako nemaju ničeg zajedničkog sa jednorodovskim brigadama sastavljenim isključivo od pešadijskih jedinica (načelno od dva puka), poznatim još iz vremena prvog svetskog rata.

U novoj brigadi kao nižoj združenoj jedinici, ili osnovnoj združenoj jedinici, biće mesta samo za bataljone koji su i u prošlosti igrali veliku ulogu, a i sada bili glavni motiv reorganizacije. Oni će biti direktno potčinjeni komandantu brigade. Uostalom, ovim putem — kaže autor — već davno idu oružane snage nekih drugih zemalja, dok se u Italiji doskora samo eksperimentisalo. On smatra da je razlog tome bio što su postojale raznovrsne ocene vrednosti ovakvog rešenja i što se nije mogla, ili nije htela, odbaciti tradicija o potrebi dva stepena komandovanja — komande brigade i komande puka. U tome je bio izvor suprotnih gledišta, koja su otežavala i usporavala rad komandi, nasuprot opštoj želji da se on ubrza i pojednostavi.

U vezi sa mišljenjima da treba da postoje združene jedinice veće od brigade, na nivou divizije ili korpusa, nametnuo se problem operativnosti u komandovanju jedinicama. Međutim, što se tiče formacija ranga armije, izraženo je jednodušno shvatanje o njihovoj izlišnosti, s obzirom na geostrategijski položaj zemlje.

Izabrano je, ističe autor, na kraju srednje rešenje. U odnosu na predviđenu koncepciju upotrebe brigada, predviđa se da one, kao združene jedinice različitog sastava, mogu biti direktno potčinjene korpusima ili divizijama. Pojedine pešadijske brigade postoje godinama i čine deo snaga predodređen za odbranu dela teritorije koji nije u okviru glavne zone borbenih dejstava. Ono što bi one mogle postići

u tim uslovima, bilo bi više nego što to mogu postići drugi privremeni sastavi, ili bar isto toliko koliko su postizale divizije iz šezdesetih godina, mereći to vatrenom moći.

Alpske brigade, na primer, posle rata su predstavljale osnovne združene jedinice za dejstva na planinskom zemljištu. Međutim, zbog potreba njihove veće pokretljivosti, a što je i cilj koncepcije o reorganizaciji, sada je razmatrana njihova organizacijsko-formacijska struktura u vezi sa smanjenjem organskih jedinica — alpskih bataljona. Što se tiče jedinica brdske artiljerije u sastavu alpskih brigada, rešeno je da se one direktno potčine komandi brigade, pošto je komanda puka sa odgovarajućim sredstvima artiljerijske podrške postala izlišna.

SITUACIJA U OSTALIM VIDOVI

Za sadašnje teškoće i perspektivna rešenja u ostala dva vida oružanih snaga — u RM i RV — autor konstatuje da se godišnja budžetska sredstva predviđena za odbranu ravnomerno raspoređuju u odnosu na »cenu« svakog vida. Zbog toga se jedan vid ne može naći na granici da preživi, a drugi da ima sredstava u izobilju, jer su za odbranu jednako neophodna.

Ratna mornarica, pogođena finansijskim restrikcijama, nije bila u stanju da u svim svojim jedinicama zameni borbeno sredstvo koja postepeno zastarevaju. Tako je njena tonaža progresivno padala i da nije došlo do korektivnih mera, bila bi smanjena sa sadašnjih 105.000 tona koji predstavljaju krajnju granicu da bi se mogli izvršiti postavljeni zadaci, na jedva 41.000 tona. Međutim, preduzete mere — dodeljivanje vanrednih sredstava od 1000 milijardi lira za narednih 10 godina — obezbeđuju izgradnju adekvatnih pomorskih snaga. Sa tolikim finansijskim sredstvima biće moguće izgraditi novih 50 do 60.000 tona brodovlja, pa će ratna mornarica biti znatno jača. Trenutno se u izgradnji nalazi već 11.000 tona ratnih brodova. Kada program izgradnje ratne mornarice bude završen, ona će raspolagati sa 2 lake krstarice (nosači helikoptera), 16 raketnih razarača i fregata, 2 protivpodmorničke fregate, 8 podmornica, većim brojem desantnih brodova i sredstava i drugih manjih brodova, te sa 100 helikoptera ukrcanih na brodove ili baziranih na obali. Admiralshtab je nekim merama u okviru reorganizacije komandovanja i pozadinskog obezbeđenja (radi se o remontnim zavodima, skladištima municije i goriva) uspeo da usaglasi troškove za nabavku opreme sa dobijenim dotacijama i tako je — za razliku od kopnene vojske — zaustavio da-

lje smanjivanje flote. Treba, međutim, istaći da je, prema procenama mornaričkih stručnjaka, povećanje sovjetskog prisustva u Sredozemlju učinilo dosadašnje snage od 105.000 tona brodova, koje se na tom nivou održavaju već nekoliko godina, nedovoljno sigurnim osloncem za odbranu Italije.

Vazduhoplovstvo je takođe pogođeno postojećom krizom. Skoro polovinu letelica čine klipni avioni i helikopteri, pa počev od 1977. godine veći broj mlaznih aviona i aviona za obuku mora biti zamenjen na osnovu kratkoročnog i srednjoročnog plana razvoja, koji će se karakterisati:

- reorganizacijom Generalštaba ratnog vazduhoplovstva i rasformiranjem jedne komande vazduhoplovne oblasti;
- rasformiranjem jedne vazduhoplovne brigade;
- stalnim smanjenjem broja vazduhoplovnih storma, grupa i baza pod uslovom da umanjeni kvalitet bude nadoknađen uvođenjem novih aviona većih borbenih mogućnosti;
- postepenim ukidanjem jednog broja raketnih jedinica NIKE (Najk);
- premeštanjem u nadležnost drugih organa jednog broja aerodroma na kojima neće bazirati borbena avijacija;
- racionalizacijom sistema remonta i održavanja, skladišta i magacina.

STA JE POTREBNO KOPNENOJ VOJSCI?

Navedene organizacione izmene koje imaju za cilj povećanje operativne sposobnosti kopnene vojske u okviru osnovnih doktrinar-
nih načela za vođenje rata, neće biti same po sebi dovoljne da nadoknade uvećana odricanja, jer kopnena vojska predstavlja samo jednu trećinu oružanih snaga. Rat je, kako autor ističe, realna i gruba stvarnost koja se ne može lako izbeći ni najrazumnijim kombinacijama, jer je opasnost od njega stalno prisutna. Ta činjenica utiče na organizaciju i stepen borbene gotovosti jedinica, vatrenu moć, strategijsku i taktičku pokretljivost, kao i na tehničko opremanje komandi i jedinica za ratne uslove.

Na odsluženje vojnog roka dolazi godišnje oko 180.000 mladića. U ovaj broj nije uračunato i oko 5000 pitomaca vojnih škola i akademija. Da bi se u obuci postigli što bolji rezultati, osnovno je izbegavati česte formacijske izmene jedinica. U sadašnje vreme menjanje organizacijske strukture jedinica ne bi trebalo vršiti pre svakih pet godina, pošto je to povezano i sa neplaniranim trošenjem budžetskih

sredstava do kojeg dolazi zbog kolebanja cena. To dovodi do neminovnog povećavanja sredstava za održavanje oružanih snaga, na uštrb onih koje su namenjene investicijama, odnosno ratnoj opremi. Autor takođe napominje da postoje određeni predlozi koji se zalažu da se sadašnji sasvim nedovoljan broj od 1,30% vojnika — dobrovoljaca na produženom roku poveća na 150%, kako je i zakonom predviđeno, da bi se sa uspehom savladala obuka na savremenim borbenim sistemima. Ne bi trebalo sumnjati u dobre namere takvih predloga, ali se smatra da isto tako ne treba ukidati opštu vojnu obavezu i stvarati čisto profesionalnu vojsku.

Pitanju *vatre* kao odlučujućem elementu borbe poklonjena je takođe pažnja, iako su jedinice zbog već navedenih razloga u pogledu vatrene moći znatno oslabljene. Tako, na primer, ističe se da je tenk u sudaru oklopnih jedinica istovremeno i najbolje protivoklopno oružje. Međutim, pošto se bitka deli na manje borbe, u njima istaknutu ulogu ima čovek, koji lakim savremenim porotivoklopnim sredstvima može uspešno zaustaviti protivnikove tenkove i zaštititi sopstvene. Takva su sredstva jeftinija i sa njima se raspolaže u velikim količinama. To su rakete »TOW« kojima se mogu pokrivati srednje i velike daljine. Za organizovanje gušće odbrane i pokrivanje manjih daljina potrebno je opremiti jedinice još većim brojem takvih vrsta naoružanja sopstvene proizvodnje, koja u tehničkom pogledu znatno prevazilaze postojeće zastarele vrste naoružanja.

Artiljerijske jedinice su takođe heterogene. Dobrim delom se sastoje od zastarelih tipova oruđa nedovoljnog dometa, tako da ih treba radikalno obnoviti. Učinjen je korak napred uvođenjem oko 250 samohodnih oruđa kal. 155/23 mm M 109 G (po licenci SAD u Italiji) koje je još u toku.

Sa SR Nemačkom i V. Britanijom se sada radi na proizvodnji haubice kal. 155/39 mm izvrsnih osobina, u početku u vučnoj, a zatim u samohodnoj verziji. Ovo oruđe je, međutim, vrlo skupo. Zato se pojedina tehnički zastarela oruđa dodeljuju jedinicama koje nisu u sastavu prvog ešelona. Da bi se održali na nivou drugih armija, Italijani smatraju da se moraju opremiti oruđima velikog dometa da bi mogli u najkraćem mogućem vremenu uspešno dejstvovati kako protiv »tvrdih« tako i protiv »mekih« ciljeva.

Situacija je kritična i u pogledu *protivavionske odbrane* sa malih visina. Autor se poziva na iskustva iz drugog svetskog rata, lokalne ratove posle njega, a naročito na izraelsko-arapske ratove, jer su oni pokazali da su oklopne jedinice bez zaštite pokretnim »vatrenim kišobranom« bile unosan cilj vazдушnih napada. Što se tiče poboljšanja vatrene mogućnosti, ima dosta ideja i planova. Jedan od njih je vrlo

interesantan i delom će ga finansirati Generalštab kopnene vojske. Međutim, cena ovog modela oružja, koje predstavlja pravo »tehno-loško čudo«, iznosi nekoliko milijardi lira, pa bi za nabavku nekoliko desetina primeraka bilo potrebno oko 300 milijardi lira.

Raspravljajući o problemu *pokretljivosti* u borbi danas, autor ističe da je današnji tenk svojim motorom, gusenicama, snažnom vatom i oklopom, najbolji predstavnik pokretljivosti na bojištu. Za razliku od vozila točkaša koji omogućavaju veliku strategijsku ali ograničenu taktičku pokretljivost, vozila sa gusenicama obezbeđuju dobru i strategijsku i izvrsnu taktičku pokretljivost. Zbog toga sve oružane snage nastoje da se orijentišu na upotrebu guseničnih borbenih vozila.

Park italijanskih tenkova sačinjavali su do 1965. godine uglavnom američki tenkovi M 47, široko primenjivani u drugom svetskom ratu. Top ovog tenka nije u stanju da zadovolji današnje borbene zahteve oklopnih jedinica zbog već zastarelih osobina. Između 1965. i 1970. godine tenkovskom parku pridat je jedan broj tenkova M 60 A 1 američkog porekla proizvedenih u kooperaciji sa italijanskim fabrikama, vrlo dobrih borbenih osobina, a kasnije određen broj tenkova Leopard iz nemačko-italijanske kooperacije, naoružanih najsavremenijim topovima.

Pri kraju prošle godine i prvih meseci 1977. domaća proizvodnja ovog tenka u fabrici Oto Malera u La Speciji je uglavnom osvojena i za nju postoji sve veće interesovanje u svetu. Sada će se italijanski tenkovi moći uporediti sa tenkovima drugih armija. Međutim, postoji ozbiljan nedostatak u tenkovima za postavljanje mostova, kao i još nerazvijena proizvodnja tenkova za izvlačenje, što je takođe moguće ostvariti u sopstvenoj proizvodnji. Sredstva koja bi trebalo uložiti za nabavku borbenih i pomoćnih tenkova prevazilaze danas sumu od 200 milijardi lira.

Ma koliko su njegov današnji značaj i uloga u borbi veliki, tenk mora biti podržan savremenom pešadijom na oklopnim transporterima koja će biti u stanju da preuzme na sebe onu vrstu borbenih dejstava koju tenkovi zbog svojih taktičko-tehničkih osobina ne mogu prihvatiti (savlađivanje minskog polja, uništavanje preostalih otpornih tačaka, obrazovanje uporišta).

Oklopne transportere M 113, koji su danas u upotrebi ne treba potpuno otpisati, iako nisu u stanju da pruže takvu podršku mehanizovanoj pešadiji i oklopnim jedinicama kakva se u savremenim manevarskim dejstvima sve više traži. Osavremenjena, ova vozila zajedno sa novim vozilom konstruisanim u Italiji, mogu se uspešno koristiti za manje važnije taktičke zadatke. Italijanska industrija ima

široke mogućnosti da osvoji jedno vozilo takvih osobina koje će konkurisati na međunarodnom tržištu.

Takođe je vrlo važno poboljšati *automobilski park* kopnene vojske koji se još uvek sastoji od različitih tipova vozila, da bi se postigla veća pokretljivost jedinica i pozadine. Izrađeni su novi programi od primarnog interesa za zemlju u vrednosti od oko 100 milijardi lira, koji čekaju da ih realizuje domaća industrija.

ZAKLJUČAK

S obzirom da italijanska kopnena vojska za tu svrhu raspolaže sumom od oko 100 milijardi lira godišnje, ona nije u stanju, po mišljenju autora, da sama savlada ogromne napore svoje reorganizacije i modernizacije. Sa tom sumom moguće je samo održavati postojeće stanje i obnavljati ono naoružanje i ratnu tehniku koji su jeftiniji. Radi toga potrebne su hitne vanredne investicije od 1.200 do 1.500 milijardi lira.

Obrazlažući takvo mišljenje, autor iznosi nekoliko podataka koji bi trebalo da podstaknu rešavanje postojećih problema:

— ugovorena cena za tenk Leopard bila je u 1971. godini 220 miliona lira, dok danas iznosi 500 miliona lira zbog povećanja troškova proizvodnje, sirovina i nepovoljnih uslova u razmeni sa SR Nemačkom;

— ugovorena cena jednog teškog kamiona domaće proizvodnje iznosila je 1973. godine 13,720.000 lira, dok je današnja cena istog vozila 33,040.000 lira;

— u 1969. godini za srednji tegljač za potrebe artiljerije plaćalo se 19,500.000 lira, a danas 62,000.000 lira.

Potpunim iskorišćavanjem sopstvene industrije mogle bi se zadovoljiti skoro sve potrebe koje se odnose na poboljšanje postojećih sredstava ratne tehnike i proizvodnju novih. To potvrđuju već i neka iskustva stečena u kooperaciji sa drugim firmama. Domaće fabrike uspešno proizvode neka borbena sredstva visoke tehničke vrednosti koja su često i bolja od originalnih uzoraka, što je bez sumnje od ogromnog ekonomskog i vojnog značaja. Na to ukazuje i primer proizvodnje tenka Leopard gde je, zahvaljujući naporima Ministarstva odbrane i angažovanju sopstvene industrije, bilo moguće ovladati proizvodnjom delova od početnih 20%, na 60%, a nekih i preko 90%.

Ratnoj mornarici je, ističe autor, dosta brzo i lako, uz pristanak i naklonost Parlamenta, dodeljeno 1.000 milijardi lira za dugoročni plan razvoja u toku sledećih deset godina. Međutim, zahtevalo se

da reorganizacija bude prvo sprovedena u kopnenoj vojsci, ali potrebna izdvajanja finansijskih sredstava za to su potpuno zanemarena. Autor na neki način kritikuje takav razvoj događaja i smatra da u eri nuklearne energije, međuplanetarnih letova, lasera i elektronskih uređaja, postoje kod mnogih shvatanja da je postojećih 8 miliona bajoneta dovoljno da predstavlja snagu kopnene vojske. Autor ističe u prvi plan kopnenu vojsku, govoreći da na kopnenoj vojsci, a to potvrđuju primeri iz istorije, leži teret velike odgovornosti i u pobedama i u porazima, jer ona plaća u ratovima najveći danak, pa i onaj u krvi, ali i u miru daje najveći doprinos zemlji kada je zadese prirodne nesreće.*

U usaglašavanju faktora »obim-cena« ratne opreme, potrebno je osloboditi se pogrešnih shvatanja o mestu i ulozi kopnene vojske koja nisu nova, ali koja odnedavno zastupaju i neke eminentne vojne ličnosti. Zbog toga, po mišljenju autora, bilo bi potrebno:

- odmeriti sredstva prema sadašnjim raspoloživim izvorima i planski predvideti šta uraditi u jednom razumnom vremenskom roku;
- definisati odbrambene zahteve koji se sa određenim sredstvima mogu zadovoljiti;
- obavestiti naciju o opasnostima koje proizilaze iz prekomernih razlika između zadovoljenih potreba i onih koje i dalje postoje.

Zbog toga treba očekivati da vlada i Parlament na osnovu globalne procene međunarodne situacije utvrde zajedničke zadatke oružanih snaga na planu odbrane zemlje, koristeći predloge vojnog rukovodstva i posebno svakog vida. Ministarstvu odbrane ostaje da sa najvećom oprežnošću i štedljivošću jasno definiše obim opreme koju treba nabaviti za modernizaciju pojedinih vidova oružanih snaga i da tu vrednost izrazi novčanim pokazateljima. O ovome će ponovo raspravljati civilne vlasti koje moraju budžetom odrediti visinu sredstava koja će odgovarati sadašnjim cenama.

Vojno rukovodstvo će prema značaju zadataka proceniti njihovu prioritetnost i »načelno« predložiti državnim organima neka od mogućih rešenja:

- da dopune ranije odobrena finansijska sredstva;
- da u ime zemlje preduzmu odgovornost za odbranu, iako je ne mogu potpuno jemčiti;
- da prihvate takvu političku strategiju koja podrazumeva manju vojnu angažovanost, plaćajući to odgovarajućom cenom.

* U članku se iznose detaljni podaci o učešću i doprinosu kopnene vojske prilikom pružanja pomoći krajevima u severnoj Italiji koji su 1976. godine nastradali u zemljotresu.

Treba se nadati, zaključuje autor, da će oni koji su najodgovorniji za to naći volje i načina da pomognu kopnenoj vojsci, imajući u vidu da njena nedovoljnost izlaže teškim rizicima unutrašnji poređak, smanjuje valjanost diplomatskih aktivnosti usmerenih na očuvanje mira i može da prisili spoljnu politiku na ponašanje suprotno pravim interesima zemlje, što u slučaju novog rata može imati za posledicu da se Italija pretvori u poprište sukoba stranih trupa.

A. R.

OBAVEŠTAJNI PODACI — ZNAČAJAN ELEMENAT U PROCENI NEPRIJATELJA

Brzim razvojem savremene borbene tehnike povećana je vatrena moć, efikasnost i manevarska sposobnost svih vidova oružanih snaga. To je unelo korenite promene u probleme teorije i prakse ratne veštine pa i u domenu obaveštajnog obezbeđenja.

Savremena borbena dejstva karakterišu se velikom pokretljivošću, manevarskom moći, mogućnošću dejstva na širokom frontu uz nagle promene situacije na bojištu, usled čega su zahtevi za obaveštajnim podacima još više porasli. O ovome najbolje govore iskustva i iz poslednjeg, vijetnamskog rata. Otuda se i većina vojnih pisaca na Zapadu, koji za temu razmatranja uzimaju obaveštajnu službu, zalaže za njeno jačanje.

Mada je potreba za jačanjem obaveštajnih službi u savremenim borbenim uslovima nesporna, njoj se, često, pripisuje uloga za koju ona, objektivno, nije dorasla. Dosta interesantna razmatranja o obaveštajnoj službi SAD izneti su u članku »Treba znati« Jock Haswella.¹

Pisac članka već na početku pokušava postaviti granicu između one obaveštajne aktivnosti koju izuzetno talentovani pojedinci, iz patriotskih ili sličnih unutrašnjih poriva, obavljaju za svoju zemlju gotovo samoinicijativno, od one organizovanije, hijerarhijski postrojene vojnoobaveštajne delatnosti u ratu, u kojoj većina učesnika treba i mora da deluje po naređenju, često mimo svoje volje, u okviru i po principima uhodanog mehanizma. Po njemu, informacija je jednostavna činjenica, na primer, o pojavi neprijateljskog tenka u ne-

¹ Jock Haswell, »The Need to Know«, »Military Review«, septembar 1976. god.

kom naseljenom mestu, a obaveštajna služba, u širem smislu, je kombinacija te činjenice i procene njenog značaja za izvršenje nekog borbenog zadatka, koju treba i moraju svome komandovanju da daju obaveštajni oficiri. U tom smislu se zadatak vojnih obaveštajaca definiše kao aktivnost na prikupljanju informacija i njihovoj obradi i analizi na osnovu i niza drugih poznatih činjenica, ali bez prisustva ili uticaja sopstvenog, subjektivnog mišljenja. Ovo čak i bez obzira na činjenicu što se obrada podataka vrši određenim metodološkim postupkom koji podrazumeva programiranje i nagađanje, u kome se subjekat analitičara objektivno ne može isključiti. Tamo gde ima nagađanja, očevидno su neizbežni određeni nesporedazumi, koji se kao staln faktor javljaju u odnosima obaveštajaca i onih za koje oni rade. Ovu neminovnost uočio je još Klauzevic u delu »O ratu«: »Veliki deo izveštaja koji se u ratu dobijaju, protivrečan je, još veći deo je netačan, a najveći deo je podložan priličnoj neizvesnosti . . .«²

DVOSTRUKA ULOGA OBAVEŠTAJNE SLUŽBE

Sledeći osnovnu misao o značaju obaveštajne službe, autor ističe njenu dvostruku vrednost; prva se sastoji u činjenici da ona obezbeđuje određeni kvantum znanja kao osnovu za celishodno planiranje i odlučivanje, a druga u smanjenju rizika u svim dejstvima. Pri tome, međutim, jednako kao i zabluda o obaveštajnom radu kao nečasnom poslu, smeta još jedno verovanje prema kome vlastito viđenje onoga koji u komandovanju odlučuje kao i onoga ko za njega radi, ima istu vrednost. Ovo pogotovo u slučaju ako se na obaveštajni rad gleda kao na mešavinu vojnog znanja sa zdravim rasuđivanjem. A kako je svako ko nosi uniformu sposoban i pozvan da prikuplja podatke o neprijatelju, izlazi da nema nikakve potrebe za bilo kakvom specijalnošću u obaveštajnom radu, odnosno u organizaciji obaveštajne službe. Zalažući se za takvu obaveštajnu službu u kojoj specijalizacija organizacije i kadrova mora da ima posebno mesto, autor citiranu misao Klauzevica smatra znatno prevaziđenom.

U praksi, međutim, to shvatanje još nije prevaziđeno. U ratu u Vijetnamu bilo je ne malo slučajeva u kojima su komandanti američkih jedinica rezonovali u stilu: nemam vremena za ono što vi zovete obaveštajnom službom, ili, odlučio sam i ne pokušavajte da me zbunite činjenicama. Čovekova osobina uopšte, svakako nije i ne treba da bude da se u odlučivanju stavlja u položaj drugog lica i da na stvari o kojima odlučuje i za čije posledice snosi odgovornost, gleda

² Klauzevic: »O ratu«, izd. »Vojnog dela«, Bgd, 1951. god. str. 83.

očima onih koji nemaju tu odgovornost. Spajanje vojnog znanja i zdravog rasuđivanja je prosto nagađanje, a prava obaveštajna obrada informacija o činjenicama je proces logične dedukcije, mada se u pitanju procene *namera* neprijatelja mogu sadržavati i elementi nagađanja. Obuka iz obaveštajne službe mora se zasnivati na takvom shvatanju odnosa između vojnog znanja i obaveštajnog rada.

OBAVEŠTAJNA SLUŽBA JE ORGAN KOMANDOVANJA

Osnovna funkcija obaveštajne službe je da komandovanju pribavi na vreme upotrebljive informacije o neprijatelju, na osnovu kojih je moguće doneti celishodne odluke i planirati njihovo izvršenje. Dobar obaveštajni oficir, referišući svoju procenu neprijatelja, dužan je da izloži i svoje predloge. Donošenje odluke je, razume se, nadležnost komandanta.

Međutim, postavlja se pitanje: od čega u svojoj ukupnoj aktivnosti polazi obaveštajni oficir? Poznato je da ne postoji nikakva posebna postavka koja bi obaveštajnog oficira stavljala pred zadatak koga on konkretno mora da obavi. Zna se samo da on mora pribaviti »sve dostupne informacije«. Nije ni malo iznenađujuće da u mnogim prilikama obaveštajni oficiri nisu mogli odgovoriti na neka pitanja svojih komandanata, jednostavno zato što im nisu na vreme postavljena.

Drugim rečima, ma kako efikasna bila organizacija obaveštajne službe, bez pravog usmeravanja ona može biti i vrlo neefikasna. Ako obaveštajni organ ne zna tačno kakvu informaciju njegov komandant želi i do koga vremena, on će dejstvovati po svom nahođenju i izboru, nadajući se da će podaci do kojih dođe možda biti od neke vrednosti, a to je često neracionalno trošenje snaga i vremena. Zbog toga je usmeravanje obaveštajne službe u duhu potreba komandovanja od izuzetnog značaja.

Postoje i takve situacije, ističe autor, kada ni komandant nije unapred siguran koje mu informacije treba prikupiti. To se naročito odnosi na uslove protivgerilskih dejstava, gde se situacija vrlo brzo i iznenada menja. U takvim okolnostima komandant, odgovoran za određeno područje, upućuje obaveštajne organe da izuče celokupnu situaciju toga područja kako bi na vreme otkrili pripremu za neku akciju. Zaključci i pretpostavke do kojih dođu obaveštajci moraju se pro diskutovati sa operativnim delom štaba, a konačnu odluku u planiranju sopstvenih akcija, zatim, donosi komandant.

Uloga specijalista i uopšte specijalističkog prilaza proceni informacija nije ista u konvencionalnim i nekonvencionalnim protivgerilskim dejstvima. U prvim autor dozvoljava mogućnost da se specijalistička podrška ne spušta na nivo borbene grupe, ranga čete. Zbog brzih promena koje se događaju u borbi na tim nivoima, specijalistička procena informacija redovno zakašnjava. Međutim, u protivgerilskim dejstvima, u kojima postoji izražena potreba za rasprostriranjem podataka na najniži nivo, čak do četnih borbenih grupa, specijalističke obaveštajne aktivnosti su nužne. Poznato je, na primer, da često postoji potreba da se radio-izviđanje i obrada obaveštajnih podataka vrši i na nivou streljačke čete. Razume se da takva potreba zahteva i prisustvo specijalista, sa odgovarajućom opremom i na tim nivoima.

No, time se ne rešavaju svi problemi obaveštajnog rada u ovoj vrsti dejstava. Faktor vreme, odnosno upotrebljivost specijalistički procenjenih podataka javlja se i ovde, i to u još oštrijem formi nego u konvencionalnim dejstvima. Zato autor izlaz vidi u blagovremenoj organizaciji obaveštajne službe na širem području u kome se izvode protivgerilska dejstva. Bez toga uslova on rad vlastitih organa bezbednosti i obaveštajne službe vidi kao boksera koji stoji zavezanih očiju i čeka da bude udaren, pa tek onda pokuša da ščepa protivnika. Blagovremena organizacija obaveštajne službe, uključujući i prisustvo specijalista, podrazumeva i izuzetno dobro organizovanu vezu koja će obezbediti brzu cirkulaciju podataka, kako na relaciji izvor — obrađivač, tako i na relaciji obrađivač — korisnik. Istovremeno, takva blagovremena organizacija podrazumeva, kao značajan uslov, usku i neprekidnu saradnju vojnoobaveštajnih organa sa lokalnim obaveštajnim i bezbednosnim centrima na teritoriji na kojoj se izvode protivgerilska dejstva.

Bez takve blagovremeno postavljene organizacije obaveštajne službe, vlastite snage bezbednosti, uključujući i vojne jedinice, ne mogu dejstvovati, one mogu samo reagovati, odnosno protivdejsstvovati, a to znači da praktično nemaju inicijativu, već da se samo brane. Autor navodi iskustva iz borbi u Malaji, Keniji, Adenu na Kipru, i u Severnoj Irskoj. U navedenim slučajevima se pokazalo da ako obaveštajna služba nije blagovremeno organizovana ili je od neprijatelja bila uništena, dejstva su počinjala u vrlo nepovoljnim uslovima.

Važnost uspostavljanja efikasne organizacije obaveštajne službe, njenog usmeravanja i pravilnog korišćenja rezultata njenog rada je očigledna, ali se ipak često zanemaruje. Mada zbog promenljivosti situacije nema šablona za postavljanje organizacije obaveštajne službe, ipak se može reći da treba početi sa planiranjem jezgra specijalista, odnosno jedne grupe obaveštajaca i oficira bezbednosti, zatim stručnjaka za aerofoto-snimke i lingvista. Očevidno je da se prvi bave organizovanjem agenturne mreže, obaveštajne i kontraobaveštajne, drugi maksimalnim iskorišćavanjem aerofoto-izviđanja i snimanja, a treći uspostavljanjem i održavanjem neposrednih veza sa civilnom sredinom u kojoj dejstvuju, kao i prevođenjem i analizom raznovrsnih zaplenjenih i drugih dokumenata. Za intervencionističke trupe velikih sila na tuđim teritorijama problem jezika se javlja u višestrukom značenju. Između ostalog, on ima i dimenziju vremenskog faktora. Već na samom izvoru bilo kakva informacija najpre mora biti prevedena, što zahteva kraće ili duže vreme, čak i bez obzira na to kakva je njena stvarna vrednost. Zbog potrebnog vremena za prevođenje i najvažnija informacija može da zakasni i da samo zbog tog zastari i postane neupotrebljiva. Na ove osnovne elemente organizacije, kasnije se, po potrebi, nadograđuju i drugi, već prema razvoju borbenih i drugih dejstava i postupcima i zahtevima komandovanja.

OBAVEŠTAJNA SLUŽBA U BRZOPOKRETNIM DEJSTVIMA

U uslovima velike pokretljivosti borbenih dejstava u Evropi, gde nuklearna pretnja diktira veliku rastresitost i gde se komandanti suočavaju sa složenim problemima komandovanja, brzina kojom se informacije prenose, posebno dobija na značaju. Bilo kakav opšti sukob blokovskih snaga u Evropi predstavljao bi, prema mišljenju autora, konflikt disproporcionalnih snaga; brojno slabiji učesnik takvog sukoba morao bi da prihvati elastičniji stav, jer zna da bi verovatno izgubio ranije pozicije. U takvim okolnostima on mora da prihvati princip brzopokretnih dejstava u kome nije glavni cilj držanje zemljišta, već uništenje neprijatelja. Taktičko nuklearno oružje čini ovo mogućim, pošto se pokazalo da je koncentracija velikih snaga potpuno neizvodljiva radi »probijanja pod borbom«, kao u toku prvog i drugog svetskog rata.

No, jedno je u teoriji razvijati principe brzopokretnih dejstava, a drugo je te principe primeniti u konkretnoj situaciji. Ideje koje su o pokretnim operacijama izneli Klauzevic, Moltke, Fuller i Lidel

Hart, a kojima se rukovodi iz sigurnih baza (KM), danas su nerealne. U uslovima nuklearne pretnje nema tako sigurnih baza (KM) koje bi garantovale neprekidnost komandovanja pokretnim operacijama, čak se i bilo kakva koncentracija zaliha smatra rentabilnim nuklearnim ciljem, a da se i ne govori o komandnim mestima, odnosno visokim štabovima iz kojih bi se centralizovano komandovalo pokretnim dejstvima. Ovo navodi na konstataciju da se danas suočavamo sa vraćanjem unazad, na tip manevarskog ratovanja kakav su vodili Buri u Južnoj Africi, posle poraza njihovih glavnih armija. Snage Bura sastojale su se od malih, dobro naoružanih i vrlo pokretnih borbenih grupa (komandosa) koje su nosile sobom sve što je bilo potrebno da se održe nedeljama, pa čak i mesecima. Te grupe komandosa su dospevale na svaku tačku na celom području operacija, uništavale što su mogle i odmah iščezavale. Na kraju su ipak uništeni, jer nisu imali međusobnu dobru vezu, a time ni mogućnost koordinacije i sadejstva.

No, Britancima je trebalo mnogo vremena u organizaciji obaveštajne službe koja im je obezbedila informacije o lokaciji pojedinih grupa burskih komandosa. S obzirom na to može se reći da uspeh u brzopokretnim dejstvima zavisi od dobro organizovane obaveštajne službe i solidne veze. Ovo su jednostavni principi, ali koji se ne menjaju. Samo njihova primena, u raznim okolnostima, može postati komplikovana i teška.

U savremenim uslovima postoje raznovrsna i vrlo složena sredstva za prikupljanje podataka o neprijatelju, kao što su avioni za izviđanje, sa posadom ili bez nje, sredstva za aktivna i pasivna osmatranja, različitog dometa i razne vrste aparata za otkrivanje prisustva neprijatelja i pronalaženje ciljeva. Svemu tome treba dodati uobičajeno izviđanje sa zemlje koje izvode sve jedinice u toku izvršavanja borbenih zadataka.

S obzirom na višestruke mogućnosti dolaženja do podataka o neprijatelju, veza se javlja kao vrlo složen elemenat koji mora da obavi prenos velikog broja informacija. Kao značajni problemi pri tome su »obim« i »vreme«, koji su uz to i međusobno povezani.

No, ceo prenos obaveštajnih podataka, ma kako obiman bio, može biti i bezvredan ako obaveštenja namenjena i potrebna komandovanju ne stignu na vreme. Uzmimo, kaže autor, u razmatranje samo jednu stranu problema — obradu i distribuciju podataka. Obaveštajci sami nikada ne mogu sa sigurnošću proceniti značaj nekog obaveštajnog podatka do koga su došli. Oni mogu uraditi ono što se nadaju da je adekvatno potrebama komandovanja.

Ta činjenica oživljava diskusiju na staru temu: šta je važnije — oružje ili obaveštajna služba? Pošto je uništenje neprijatelja prvi i najvažniji zadatak oružanih snaga u ratu, a pošto se neprijatelj ne može gađati obaveštajnom službom, u preimućstvo oružja ne treba sumnjati. Ipak, snajper opremljen najefikasnijim i najskupljim sredstvima za noćno gađanje nije ubitačniji od običnog štapa ako nema koga da gađa. Isto tako, vojnici koji po planini tragaju za gerilcima, tučenje napuštenog sela artiljerijom i slično, takođe predstavljaju primere uzaludnog napora, a sve zbog pomanjkanja podataka o protivniku. Autor iznosi jedan primer o borbama na Borneu i Saravaku gde se u zvaničnom izveštaju tvrdilo da je kvalitet obaveštajne službe obezbeđivao angažovanje odgovarajućeg broja jedinica i najcelishodnije korišćenje raspoloživih snaga, tako da nije bilo potrebno dovesti pojačanja predviđena planom.

Ako se analizira istorija ratova dolazi se do zaključka da su u raznim vremenima razna oružja dominirala na bojnopolju. Sutrašnje bojno polje, kaže autor, verovatno će se razlikovati od blatnjave i krvave arene u kojoj su se, prsa u prsa, tukle armije u prošlosti. Danas se govori o pronalaženju ciljeva i stizanju duboko iza linija fronta da bi se otkrio neprijateljski napad pre nego što bude preduzet. S obzirom na to, po mišljenju pisca članka, bojnopoljem sutrašnjice neće dominirati oružje, već obaveštajna služba.

Lovokradica koji zna staze divljači, nema potrebe za skupim oružjem i municijom. Jedna omča od žice je daleko efikasnija. Isto tako armija opremljena najmodernijim oružjem a sa slabom obaveštajnom službom, nikada neće biti ravna neprijatelju koji više zna, pa i sa mnogo slabijim naoružanjem i opremom.

Jedna od većih teškoća, konstatuje autor, jeste u tome što su oružane snage SAD zanemarivale onu aktivnost koju zovemo borbenom obaveštajnom službom. Dugo vremena je prošlo od kada je ona bila maksimalno korišćena u operacijama velikih razmera — u severozapadnoj Evropi, posle proboja u Normandiji. Razne »vanredne situacije« na Dalekom i Bliskom istoku ne mogu se smatrati reprizama situacija s kraja drugog svetskog rata, a ni probama eventualnih operacija u savremenim uslovima. Tekuće vežbe i manevri su samo bleđa slika pravih događaja, jer nema hitnih zahteva iako postoji određen stepen kritičnosti, što ih svrstava u red korisnih lekција. Simulacije brzopokretnih dejstava na velikim prostranstvima mogu samo nagovestiti prirodu problema obaveštajne službe. Zato, smatra autor, ako želimo maksimalno iskoristiti ono što se poseduje, nužno

je da se razvije sistem za rukovođenje obaveštajnom službom u borbi, koji mora biti dovoljno efikasan da bi omogućio dominaciju na bojnem polju.

Rastresito raspoređeni elementi borbenog poretka na taktičkom nivou dobro su opremljeni radio-sredstvima i u momentu kada se uspostavi borbeni dodir sa neprijateljem nastupiće takva poplava informacija i drugih izveštaja, koje obaveštajni organi neće biti u mogućnosti sve da prime, a pogotovo neće moći na vreme da obrade³. Rešenje ovog problema autor vidi u standardizaciji, filtriranju, automatizaciji obrade podataka i odgovarajućem sistemu veza. Pod standardizacijom se podrazumevaju takve forme izveštaja koje ubrzavaju proces izrade i prenošenja. Bez obzira na do sada postignuti stepen standardizacije, njega zbog navedenih razloga treba i dalje usavršavati.

Pod filtracijom se podrazumeva sposobnost komandi i štabova na svim nivoima da izvrše selekciju pristiglih izveštaja i da brzo odaberu one od značaja za dalji tok borbenih dejstava, odnosno da manje važne zanemare i u pogledu obrade, kako bi se raspoložive snage analitičara racionalno i svrsishodno koristile. Razume se da kod svake selekcije postoji opasnost zanemarivanja nekih podataka, koji u jednom trenutku nemaju značaja, ali već sledećeg momenta mogu da odigraju značajnu ulogu.

Filtriranje podataka do zaključno sa brigadom, vrši se manje-više normalno, a od brigade naviše, selekcija i obrada podataka mora da se vrši automatizovano. Na višim nivoima komandovanja je nužno deo selektiranog i obrađenog obaveštajnog materijala vizuelno prikazivati korisnicima, što je nezamislivo bez računara i drugih modernih audio-vizuelnih sredstava.

Preimućstva standardizacije, filtriranja i elektronske obrade, zaključuje autor, neće moći biti iskorišćena bez odgovarajućeg sistema veza. Do sada je bilo nekoliko načina dostavljanja podataka — od kurira — pešaka, do telefona. U savremenim uslovima brzopokretnih dejstava, oslanjanje na radio-vezu je koliko neminovno toliko i totalno. Kako se u borbi uopšte, tako i u prenošenju poruka, moraju znati prioriteti, nije sigurno da će prenošenje obaveštajnih podataka uvek imati prioritet. Na divizijskom nivou nije isključeno da zbog mnoštva razloga dođe do zagušenja. Zbog toga je nužno da obaveštajna služba ima sopstvenu mrežu veza.

P. S.

³ U četvrtom arapsko-izraelskom ratu, u toku jednoga dana Vrhovnoj komandi UAR stizalo je nekoliko hiljada informacija o neprijatelju, ali je, zbog ograničenih mogućnosti obrađivača, samo manji deo bio iskorišćen.

NEKA GLEDIŠTA O UPOTREBI RATNE MORNARICE SAD

U članku su, prema rečima autora,* izneta neka gledišta američkih vojnopomorskih stručnjaka o nameni i mogućnoj upotrebi ratne mornarice SAD.

Osnovne pravce upotrebe američke RM u savremenim uslovima (shema) formulisao je još 1970. godine admiral Zumwalt, tada načelnik Štaba ratne mornarice SAD. U štampi je isticano da su osvajanje prevlasti na moru i pružanje pomoći KoV tradicionalni borbeni zadaci RM, a da su »strategijsko zadržavanje« i demonstracija sile vojno-politički zadaci.

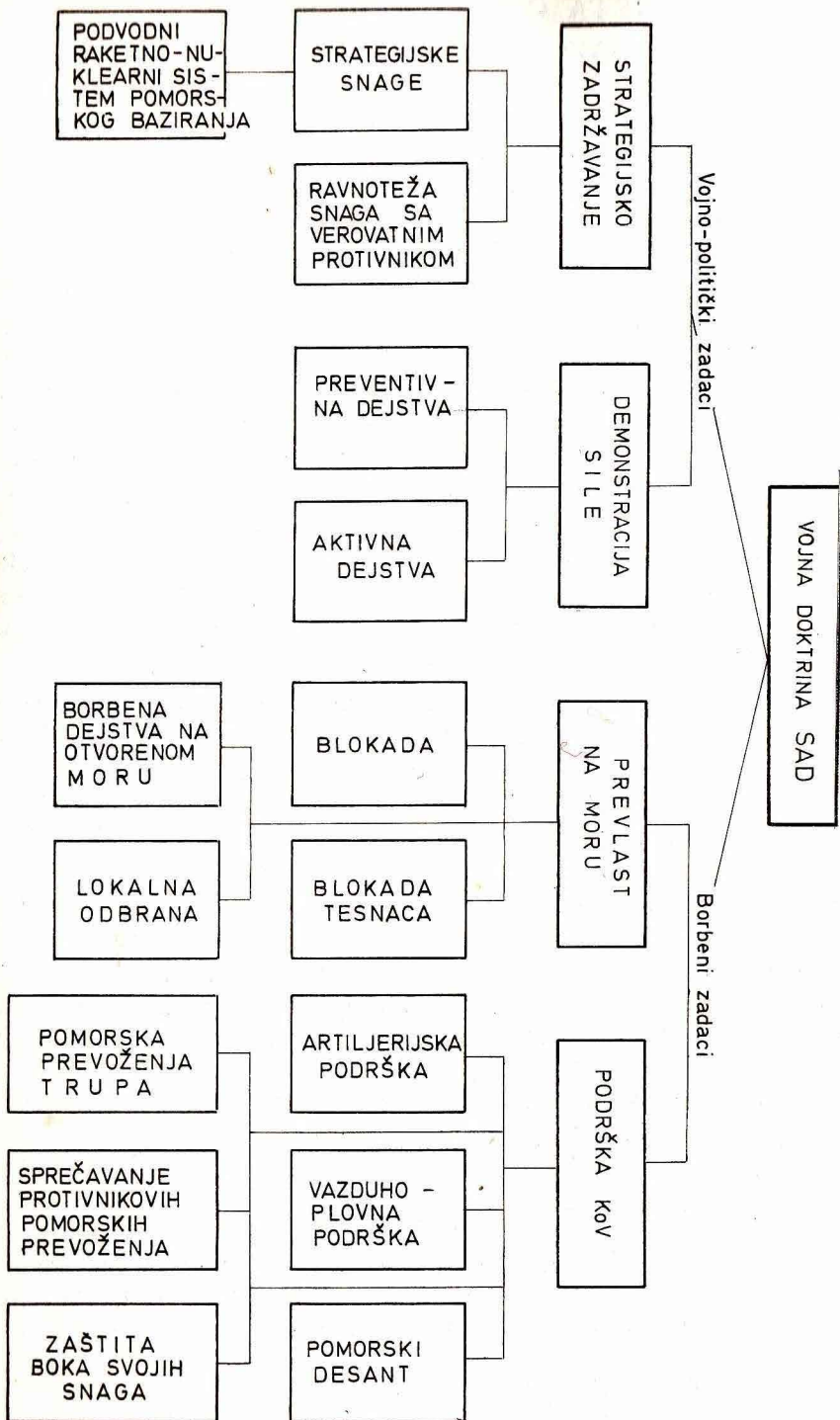
Do drugog svetskog rata i za vreme njega, komandovanje ratnom mornaricom SAD je osnovnu pažnju poklanjalo osvajanju prevlasti na moru i pomorskim desantnim operacijama, posle rata se nazirala tendencija upotrebe RM za obezbeđenje prebacivanja vlastitih oružanih snaga na prekomorske teritorije, dok danas ta tendencija ustupa mesto zadatku opšteg »zadržavanja«, tj. stalnom prisustvu RM u ključnim regionima sveta.

Američki vojni stručnjaci, prema rečima autora, smatraju da su razvoj i uvođenje u naoružanje atomskih podmornica, opremljenih raketama *Polaris*, omogućili ratnoj mornarici SAD da, zajedno sa drugim vidovima OS, učestvuje u tzv. strategijskom zadržavanju. To je vojno-politički zadatak i RM ga izvršava u miru, budući da je osnovna namena raketnih nuklearnih podmornica nanošenje raketno-nuklearnih udara po strategijskim objektima na protivnikovoj teritoriji. »Zadržavanje je — prema mišljenju američkih stratega — osujećivanje ratnih dejstava strahom od posledica«. Drugim rečima, ovo se ogleda u »sprečavanju napada na SAD ili njihove saveznike, predupređivanju potencijalnog agresora koji preti upotrebom bilo kojih pa i raketno-nuklearnih sredstava, i u održavanju stabilne političke situacije, kada je opasnost od agresije ili pritiska na SAD ili njihove saveznike minimalna«.

OSNOVNI ZADACI RATNE MORNARICE

Američki vojni stručnjaci smatraju da će politika zadržavanja biti efikasna jedino ako strana koja namerava da prva izvrši napad bude znala da druga strana raspolaže dovoljnim snagama i sred-

* Poručnik bojnog broda — inženjer V. Čertanov: *Nekotorye vzgljady na ispoljzovanie VMS SŠA, »Zarubežnoe voennoe obozrenie«* 6/76.

stvima za uzvratni napad i da te snage i sredstva neće biti ozbiljno pogođene od iznenadnog udara. Stoga je jedan od osnovnih zahteva, kojemu treba da odgovore sredstva za dopremanje oružja na cilj, njihova neranjivost. To se obezbeđuje rastresitim rasporedom, zaštićenošću, prikrivenošću, pokretljivošću, žilavošću i odbrambenom sposobnošću i postojanjem sistema za daljnje otkrivanje i rano upozorenje. Mora i okeani pružaju neograničene mogućnosti za najefikasnije kombinovanje navedenih faktora. Podvodni raketno-nuklearni sistemi pomorskog baziranja *Polaris*, *Posejdon* i kasnije *Trajdent* poseduju rastresitost, zaštićenost, prikrivenost, pokretljivost i sposobnost za samoodbranu, a žilavost toga sistema ne zavisi od vremena upozorenja o opasnosti od protivnikovog raketno-nuklearnog napada. Od bezbroj puteva u podvodnom prostoru okeana, nuklearna raketna podmornica može izabrati jedan i napasti protivnikov objekt iz gotovo svakog pravca. Stoga se, po mišljenju stručnjaka iz Pentagona, ciljevi zadržavanja obezbeđuju:

— držanjem strategijskih snaga, čiju osnovu čine podmornički raketno-nuklearni sistemi, u stalnoj gotovosti da protivniku nanesu preventivni raketno-nuklearni udar, i sposobnošću da mu se nanesu nepovratni gubici, čak i kada protivnik prvi izvrši takav udar;

— izgradnjom i rasporedom oružanih snaga, uključujući i RM, na takav način da ograničeni nuklearni rat ne nanese SAD neprihvatljive gubitke i da ih ne dovede u kritičnu situaciju. Pri tome se podrazumeva da strategijske udarne snage budu sposobne da brzo prenose dejstva na druge ciljeve i da precizno dopremaju oružje na određeni cilj (konceptija »izbora ciljeva«). Američki stručnjaci smatraju da podmorničke interkontinentalne balističke rakete, sa više nezavisno vođenih bojevih glava, potpuno odgovaraju tome zahtevu;

— stalnim održavanjem ravnoteže snaga sa Sovjetskim Savezom.

Prema tome, strategijsko zadržavanje zauzima centralno mesto i izvršavaju ga specijalno za to namenjene snage, u koje spadaju i one iz sastava RM.

Drugi zadatak američke RM — demonstracija sile, ili, »vojno-pomorsko prisustvo«, sastoji se u primeni RM, spremne za ofanzivna dejstva i razvijene u raznim regionima okeana, za sprovođenje »nacionalne politike« SAD. Po mišljenju američkih stratega, politički ciljevi se postižu »preventivnim« dejstvima (demonstracija sile u miru) ili »aktivnim« dejstvima (za razrešavanje kriznih situacija).

Za izvođenje aktivnih dejstava nije obavezno izvođenje stvarnog prebacivanja i borbene upotrebe oružanih snaga — katkad je dovoljno zapretiti takvim dejstvima, podizanjem borbene gotovosti

ili objavljivanjem mobilizacije. Ali, kada oružane snage stvarno treba da učestvuju, tada one moraju posedovati sve mogućnosti i biti spremne za svaku slučajnost jer će, po mišljenju vojnih stručnjaka, konfrontacija sa drugom flotom u tom rejonu biti, praktično, neizbežna. U takvim dejstvima će se obično primenjivati što je moguće veći i borbeno spremniji kontingenti, sposobni za brzo prebacivanje. U osnovne načine njihovih borbenih dejstava spadaju pomorski desant, iznenadni napad iz vazduha, artiljerijski napad, blokada, demonstrativna i izviđačka dejstva.

Američki vojni stručnjaci smatraju, kaže autor, da je prilikom izbora snaga za oružanu intervenciju neophodno imati u vidu kako će zemlje, na koje se vrši pritisak, reagovati na tu situaciju. Pri tome direktnu konfrontaciju sa SSSR smatraju nepoželjnom, a narastanje snaga u datom slučaju, izgleda, treba da bude ograničeno uspostavljanjem prevlasti na moru u spornom regionu.

Kada govore o prevlasti na moru, američki stručnjaci je, kaže autor, ne shvataju u bukvalnom smislu reči. Oni podvlače da se danas o prevlasti na moru, pod vodom i u vazduhu može govoriti samo u ograničenom regionu okeana i za ograničeno vreme. To vreme treba da bude dovoljno za operativni razvoj snaga, radi pružanja podrške kopnenim snagama na jednom primorskom pravcu ili zaštite vitalnih sopstvenih pomorskih komunikacija u kritičnom momentu. Znači, ne misli se na punu prevlast jedne strane koja bi isključivala korišćenje svetskog okeana drugoj.

Vojnopomorski stručnjaci SAD razmatraju četiri varijante za taktičko rešavanje toga zadatka.

Blokada je vid borbenih dejstava usmeren ka izolaciji ukupne RM protivnika ili njenog dela u vojnopomorskim bazama i lukama, da bi se protivnik lišio izlaska na otvoreno more i sposobnosti za protivdejstva. Računa se da blokada ne može biti sasvim uspešna, budući da neki brodovi, posebno podmornice, mogu pre početka borbenih dejstava biti razvijeni na otvorenom moru van rejona blokade.

Pored toga, ostaje opasnost od protivnikove pomorske avijacije, koja se ne može izolovati ako se ne unište avioni na aerodromima. Ako protivnik uspostavi prevlast u vazduhu u rejonu svojih baza i luka, blokadna taktika se svodi jedino na primenu podmornica i postavljanje minskih prepreka. Stoga se blokadna dejstva tretiraju kao ofanzivna, ali koja zahtevaju znatno vreme i snage.

Blokada tesnaca. Prirodni geografski tesnaci (moreuzi), kroz koje ratni brodovi ne mogu proći, smatraju se pogodnim mestom za borbeno dejstva, pored ostalog, za blokiranje izlaska protivnikovih podmornica u otvoreni okean.

Borbena dejstva na otvorenom moru. Borba sa površinskim brodovima i podmornicama, koji su se probili na otvoreno more, i sa avijacijom, jedna je od formi napadnih borbenih dejstava. Takva dejstva treba, u prvom redu, da budu usmerena ka pouzdanoj zaštiti vitalnih pomorskih i okeanskih komunikacija. Ovo stoga što su SAD, prema pisanju američke štampe, »danas došle u situaciju kada je sposobnost za bezbednost pomorskih komunikacija postala dvostruko važnija... zbog velike zavisnosti od izvora sirovina i tesnih veza sa saveznicima« (misli se na NATO). Odbrana pomorskih komunikacija ostvaruje se neposrednim osiguranjem konvoja eskortnim brodovima, i traganjem za protivnikom na otvorenom moru (uglavnom za podmornicama) potražno-udarnim grupama, pre nego što stupi u kontakt sa snagama kojima je potrebna zaštita.

Lokalna odbrana. Nasuprot operacijama pretraživanja na širokom morskom regionu radi otkrivanja, praćenja, gonjenja i mogućnog uništenja protivnikovih snaga, primenjuje se i taktika tzv. lokalne odbrane. Vojni stručnjaci pod njom podrazumevaju borbena dejstva radi odbrane svoga »prava« na slobodnu plovidbu u tom regionu.

Ako je i pored preduzetih mera približavanje protivniku na odstojanje sa kojeg se može naneti udar neizbežno, predviđa se neposredno stupanje u borbu, direktno uništavanje njegovih sredstava (raketa, aviona) pre njihovog zbližavanja sa ciljem, neutralisanje ili ometanje sistema za navođenje oružja.

Zavisno od konkretnih ciljeva koje ima osvajanje prevlasti na moru, stvorene situacije i stepena opasnosti od protivnika, menja se i taktika borbenih dejstava. Ne isključuje se ni izvesno kombinovanje odbrambene taktike sa nekim napadnim oblicima upotrebe snaga. Na primer, preporučuje se primena ovih varijanti: pokušaj da se protivnik izbegne ili dovede u zabludu; zbližavanje i preventivni napad; uzvratni napad u trenutku kada protivnikove snage stignu na domet dejstava sopstvenih borbenih sredstava, uz istovremenu odbranu aktivnim i pasivnim sredstvima. Ponekad se prednost daje sledećim taktičkim postupcima pasivnog karaktera.

Dovođenje protivnika u zabludu. To je usmerena dezinformacija o sastavu i stvarnim namerama vlastite RM, imitiranje prebacivanja snaga, široka primena sredstava za radioelektronsku borbu i maskiranje, da bi se onemogućili protivnikovi početni planovi a katkad i isključili borbeni kontakti flota.

Pozicija sile. Američki vojni stručnjaci smatraju da obimna propaganda prednosti vlastitih snaga u dejstvima za uspostavljanje

prevlasti na moru može uticati na donošenje vojnih odluka druge strane. Računa se, na primer, da priznavanje američke prevlasti na moru može oslabiti protivnikovu volju za otporom.

Rukovodstvo Pentagona tretira osvajanje prevlasti na moru kao važan uslov za uspešno rešavanje i drugih zadataka flote u savremenom ratu. U te zadatke spada i podrška KoV.

Operaciju za sadejstvo primorskom krilu kopnenih snaga organizuju i sprovode snage flote jednovremeno sa napadnim ili odbrambenim dejstvima kopnenih snaga na morskoj obali. Njen cilj je neposredno obezbeđenje sa mora borbenih dejstava kopnenih snaga i sastoji se u rešavanju sledećih taktičkih zadataka: pružanju artiljerijske i avijacijske podrške; pomorskim prevoženjima trupa i njihovom snabdevanju; iskrcavanju desanta u pozadinu ili na bokove protivnikovih snaga; sprečavanju protivnikovih pomorskih prevoženja kojima se snabdevaju njegova primorska krila; zaštita bokova vlastitih kopnenih snaga od vatre protivnikovih brodova i iskrcavanja njegovih taktičkih desanata.

Iskustva iz ratova u Koreji i Vijetnamu upućuju na taktiku samostalne upotrebe brodske artiljerije za tučenje protivnikove obale, radi delimičnog uništavanja njegove žive sile i vatrenih sredstava, narušavanja komunikacija, rušenja odbrambenih objekata i inženjerskih prepreka. Osnovni zadatak artiljerijskog napada je da se protivniku onemoguću organizovani otpor.

Za tučenje obalskih objekata široko je primenjivana i avijacija sa udarnih nosača aviona. U ratovima u Koreji i Vijetnamu, avijacija sa nosača aviona imala je vodeću ulogu pri obezbeđenju borbenih dejstava na kopnu: napadala je protivnikove komunikacije, prekidajući transportna prevoženja, uspostavljala prevlast u vazduhu u rejonu borbenih dejstava i omogućavala neposrednu avijacijsku podršku kopnenih snaga.

U ratnoj mornarici SAD se predviđaju četiri varijante borbene primene avijacije sa nosača aviona za potrebe kopnenih snaga i desanta na kopnu, koji dejstvuju na primorskom pravcu: udari po objektima u dubini protivnikove odbrane, naleti na njegovu bližu pozadinu, neposredna avijacijska podrška, neutralisanje protivnikove i ostvarivanje vlastite PVO.

Napadi na objekte u dubini protivnikove odbrane imaju kako strategijske, tako i taktičke ciljeve. Mogu biti usmereni na podriivanje ratnog potencijala i ekonomike, narušavanje komandovanja trupama i njihovog pozadinskog obezbeđenja, i na demoralizaciju stanovništva. Obično se izvode po ranije planiranim ciljevima. Njihovom izvođenju prethodi detaljna priprema: razrađuje se taktika

dejstva udarne grupe, profili prilaska ciljevima i metodi savlađivanja protivnikove odbrane. Po pravilu, njima prethodi aerofoto i radioelektronsko izviđanje a obezbeđuju se lovačkom zaštitom, s obzirom na to da se očekuje da je protivnikova PVO iza linije fronta dobro organizovana i da će protivdejstvo njegovih lovaca-presretača, PA vođenih raketa i artiljerije, biti neizbežno.

Udari po najbližim pozadinskim objektima obično se izvode do dubine 5—50 km od linije fronta u zoni odbrane divizije ili korpusa. Po pravilu, tuku se mostovi, artiljerijske baterije, utvrđenja, grupacije trupa i borbene tehnike. Računa se da takva dejstva treba da budu usmerena ne toliko na uništenje maksimalnog broja ciljeva koliko na narušavanje mobilnosti snaga drugog ešelona i stvaranje teškoća u popuni prvog ešelona ljudstvom, tehnikom i municijom.

Prodor jurišnih aviona preko linije fronta u većini slučajeva se uvežbava na malim visinama, sa lovačkom zaštitom ili bez nje. Očekuje se da primena PA raketa protiv aviona na malim visinama neće biti naročito efikasno zbog ograničenog vremena za radarsko otkrivanje, a da će osnovno sredstvo za suprotstavljanje biti PAA. Naleti na bližu pozadinu zahtevaju odličnu kontrolu vazdušnog prostora i usklađivanje dejstava sa avijacijom za neposrednu podršku iznad linije fronta.

Neposredna avijacijska podrška se ostvaruje »po pozivu« jedinicama KoV, preko isturenih avijacijskih osmatrača. S obzirom na to da se istovremeno može izvoditi i artiljerijska podrška, predviđa se precizna koordinacija dejstava artiljerije i avijacije.

Zona neposredne avijacijske podrške, po pravilu, ne prelazi 5 km po dubini, te poseban značaj dobija tačnost uništenja ciljeva. Američki stručnjaci smatraju, kako iznosi autor, da najveću opasnost pri neposrednoj avijacijskoj podršci predstavljaju pokretne PAR malog dometa. Za takvu operaciju se obično ne određuje lovačka zaštita, mada je opšta frontovska zaštita od protivnikovih aviona mogućna.

Neutralisanje protivnikove PVO i ostvarivanje vlastite PVO razmatraju se kao dve varijante dejstva za osvajanje prevlasti u vazduhu. Protivnikovu PVO neutrališu lovačka i jurišna avijacija. Pri tome lovci praćenja vode borbu sa protivnikovim lovcima, jurišna avijacija neutrališe zemaljska sredstva PVO (PAR i sredstva za navođenje), a avioni za radioelektronsko protivdejstvo postavljaju aktivne i pasivne smetnje radiotehničkim sredstvima za otkrivanje, navođenje aviona i upravljanje PA kompleksima. Taktika dejstva lovaca za praćenje može biti dvojaka: daljnje presretanje pomoću ra-

dara, sistema za upravljanje vatrom i raketa »vazduh-vazduh«, i vazдушna borba. Protivvazдушnu odbranu ostvaruju avioni-presretači u vazduhu, dežurni lovci na zemlji, rakete zemlja-vazduh, PA artiljerija i elektronska sredstva za osmatranje.

Sadejstvo kopnenim snagama na primorskom pravcu ostvaruje se i u toku pomorskih desantnih operacija, iskrcavanjem na obalu (u pozadinu ili na bokove protivnikovih snaga) sa desantnih brodova i helikoptera jedinica mornaričke pešadije. Cilj takvih operacija je zauzimanje ostrva, moreuznih zona ili mostobrana na obali, uz kasniji prodor iskrcanih snaga u dubinu protivnikove taktičke odbrane. Zavisno od razmera i zadataka desantne operacije, desanti mogu biti različite jačine, a stvaraju se samostalne operativne formacije (ekspedicioni bataljon, brigada, divizija).

Vojnopomorski stručnjaci ističu da su neki aspekti rešavanja zadatka osvajanja prevlasti na moru i sadejstva kopnenim snagama na primorskim pravcima međusobno tesno povezani i da ih mogu izvršavati iste snage. Tako, na primer, pomorski desanti na ključnim tačkama i udari mornaričke avijacije po protivnikovim bazama, na-poredo sa pružanjem podrške kopnenim snagama, mogu doprineti delimičnom rešenju zadatka za osvajanje prevlasti na moru. Avijacija sa nosača aviona, ostvarujući prevlast u vazduhu u pomorskoj desantnoj operaciji, može biti iskorišćena protiv površinskih brodova i podmornica u rejonu borbenih dejstava. Ranije se, na primer, smatralo da se nosači aviona pretežno primenjuju za podršku borbenih dejstava na kopnu. Međutim, od završetka drugog svetskog rata oni su uglavnom angažovani na uspostavljanju i održavanju prevlasti na moru. Sudeći po iskustvima iz vežbi i manevara, njima se danas dodeljuje važna uloga u izvršavanju oba ta zadatka. Osim toga, oni se smatraju važnom strategijskom rezervom i osnovnom udarnom snagom RM u ograničenim ratovima.

Autor na kraju iznosi ocenu američkih vojnopomorskih eksperata, prema kojoj su sve komponente američke RM, raznorodne ali izbalansirane, kao što su nuklearne raketne podmornice, udarni i višenamenski nosači aviona, površinski brodovi i podmornice svih klasa, u stanju da izvršavaju kompleks nabrojanih strategijskih i taktičkih zadataka.

N. B. D.

GUBICI ŽIVE SILE OD RADIOAKTIVNOG ZRAČENJA

Sekretar za odbranu Džems Šlezindžer je u izveštaju američkom Kongresu, aprila 1975. godine, izneo da »ograničena upotreba taktičkog nuklearnog oružja, kao dopuna konvencionalnim snagama, služi s jedne strane da se protivnik upozori na odlučnost NATO snaga, a sa druge da pomogne da se stvori situacija za vođenje političkih pregovora, koji treba da dovedu do što bržeg prekida sukoba«. Snage na jednom ratištu moraju stoga, ističe autor,* biti u stanju da na zadovoljavajući način operišu u kombinovanoj, konvencionalno-nuklearnoj ulozi. Da bi se ovo postiglo, nuklearne snage moraju biti u stanju da unište takve ciljeve »... kao što su oklopne jedinice u prvom i drugom borbenom ešelonu, i jedinice za njihovu neposrednu podršku«.

Za razliku od nuklearnog oružja velike snage, koje je nagomilano radi ostvarenja ranijih strategijskih doktrina, preimućstvo taktičkog nuklearnog oružja male snage ogleda se, u prvom redu, u radioaktivnom zračenju a tek zatim u udarnom i toplotnom efektu. Stručnjaci u Ministarstvu odbrane SAD smatraju da, s obzirom na ograničen domet i relativno malu efikasnost, taktičko nuklearno oružje ne predstavlja potencijalnu opasnost za eskalaciju do nivoa strategijske upotrebe, koji ostaje rezervisan za nuklearne snage u celini. Isto tako, pošto razaranja infrastrukture nastaju uglavnom od udarnog dejstva, čiji se maksimalni efekat postiže nuklearnim oružjem velike snage, to je upotrebom taktičkog nuklearnog oružja male snage u znatnoj meri smanjen efekat posrednih šteta i gubitaka. Iako gubici od zračenja kod civilnog stanovništva još uvek predstavljaju značajnu stavku upotrebom taktičkog nuklearnog oružja male snage, mora se priznati da eksponencijalno slabljenje zračenja dozvoljava da se na samom cilju ostvari visok stepen zračenja, uz istovremeno vrlo mali stepen zračenja na okolno civilno stanovništvo.

Pošto se, po rečima autora, civilno stanovništvo u velikoj meri zaštićuje u zaklonima, podzemnim skloništima, zgradama ili čak rovovima, taktičko-tehničke karakteristike savremenog nuklearnog oružja male snage povećavaju verovatnoću primene američke strategije elastičnog nuklearnog odgovora.

* *Radiation Battlefield Casualties — Credible!!* — kapetan Arnold Varšavski (Arnold S. Warshawsky), *Military Review*, maj 1976.

Na osnovu najnovijih analiza o dejstvu nuklearnog zračenja na ljude i životinje, sastavljene su norme *gubitaka od zračenja*, usvojene u svim vidovima američkih oružanih snaga, koje se uzimaju u obzir pri analizi i određivanju postupka za tučenje ciljeva nuklearnim oružjem.

Dejstvo zračenja na ljude. Zračenje, kao što je poznato, razara ćelije u ljudskom organizmu. Saznanja o posledicama ozračenja na velike sisare dobijana su iz tri glavna izvora informacija: eksperimentalnim ozračavanjem životinja, ispitivanjem lica koja su ozračena usled nesrećnih slučajeva i posmatranjem pacijenata podvrgnutih terapiji zračenjem. Poznato je da sve osobe podvrgnute identičnim dozama zračenja ne reaguju na isti način (na razlike utiču godine starosti, fizička kondicija, pa čak i emocionalno stanje).

Akutna reakcija na ozračavanje čitavog tela, ispoljava se na jedan od tri uočljiva akutna sindroma. Svaki od sindroma ima različitu minimalnu dozu zračenja pri kojoj osoba počinje da pokazuje karakteristične simptome. Pre nego što se pojave znaci bilo kog od tri akutna sindroma, javljaju se znakovi i simptomi *prethodne faze ili inicijalnog perioda* akutne radijacione bolesti, slično morskoj ili vazduhoplovnoj bolesti (kinetozu). Na osnovu inicijalnog perioda ne mogu se još uvek predviđati tok bolesti i posledice. U članku je dat i kraći opis tri akutna sindroma.

Sindrom centralnog nervnog sistema (CNS). Minimalna doza kod ovog sindroma iznosi oko dve hiljade radi. Simptomi su obično uočljivi već nekoliko minuta posle izlaganja zračenju i, zavisno od primljene doze, simptomi prethodne faze se mogu ali i ne moraju pojaviti. Tipični simptomi ovog sindroma kreću se od apatije i pospanosti do grčeva i kolapsa. Ova dva poslednja karakteristična su za doze iznad pet stotina radi i već posle dva dana izazivaju smrt.

Gastrointestinalni sindrom (GI). Minimalna doza je približno pet stotina radi. Inicijalni period koji može trajati i do tri dana, prethodi pojavi simptoma gastrointestinalnog sindroma, koji se prvi put pojavljuje tri do pet dana posle izlaganja zračenju. Tipični simptomi kreću se od gubitka apetita i povraćanja od jakih proliva, jake groznice i kome. Doze iznad hiljadu radi izazivaju smrt, obično posle dve sedmice.

Hematološki sindrom. Minimalna doza je oko stotinu radi. Karakteristična su oštećenja na krvotvornim organima, u prvom redu na koštanoj srži. Prethodna faza ima normalan tok, obično se završava trećeg dana. Posle toga se javlja tzv. latentni period u kome ne postoje nikakvi simptomi radijacione bolesti. Simptomi hematološ-

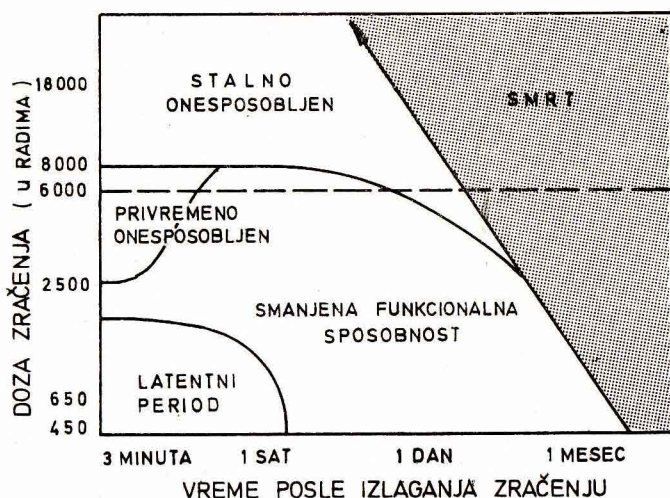
kog sindroma se obično uočavaju prvi put dve do tri sedmice posle izlaganja zračenju. Tipično je osećanje hladnoće i groznice, glavobolja i laki zamor, a posle napornog rada brza iscrpljenost. Pri dozama manjim od dve stotine radi može se očekivati mali broj smrtnih slučajeva, a pri većim dozama javljaju se i ozbiljniji simptomi — purpura, tačkasta i pegasta krvarenja po koži i sluznicama, naročito desnim. Smrtni slučajevi nastaju od tri sedmice do dva meseca posle zračenja.

Neutralisanje ciljeva zračenjem. — Da bi se potpuno shvatila koncepcija upotrebe taktičkog nuklearnog oružja, treba znati da se povrede i oštećenja od zračenja razlikuju od onih u konvencionalnim borbama. Jer, ranjenik se već u samom trenutku ranjavanja ili ubrzo posle toga računa kao gubitak. Međutim, kada je reč o zračenju, neki će prve znake povreda pokazivati tek posle nekoliko dana, pa i sedmica.

Pod gubicima od zračenja podrazumeva se ljudstvo koje zbog povreda nije u stanju da obavlja svoje određene poslove i dužnosti. Norma gubitaka od zračenja je doza zračenja pri kojoj se onesposobljava pedeset odsto (i više) ljudstva.

Na shemama 1 i 2 pokazana su očekivana dejstva na ljudstvo različitih doza zračenja i vreme proteklo od izloženosti zračenju.

OČEKIVANO DEJSTVO NA LJUDSTVO KOJE OBAVLJA FIZIČKE POSLOVE

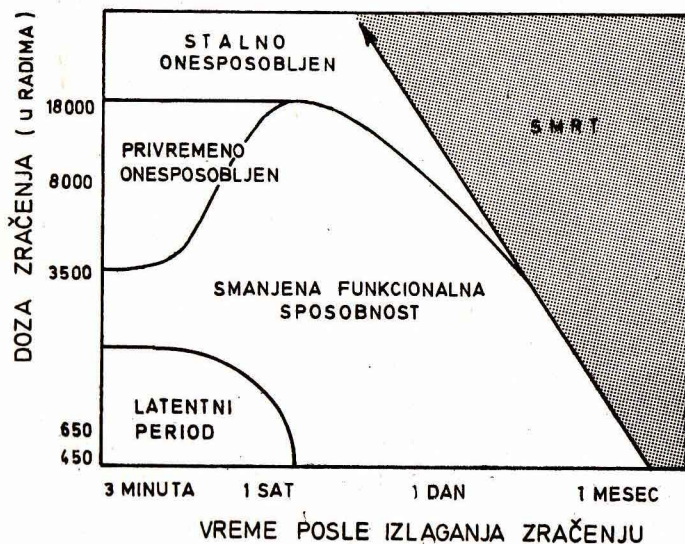
Napomena: Na obe sheme podele su logaritamske

Pod izrazom »onesposobljen« autor smatra svaku osobu koja je u stanju da obavlja samo 50 odsto (i manje) poslova koje je mogla obavljati pre ozračenja. Manifestuje se šokom i komom pri velikim dozama zračenja, pri manjim znatno većom sporošću kao posledicom fizičkih ili mentalnih poremećaja u organizmu.

Pod izrazom »smanjena funkcionalna sposobnost« autor podrazumeva sve ljudstvo koje pokazuje smanjenu sposobnost za obavljanje poslova. Manifestuje se kao povraćanje, proliv, gađenje, letargija, depresija i mentalna dezorijentacija. Iako su sve ove pojave prolaznog karaktera, nivo obavljenih poslova biće u svakom slučaju smanjen u odnosu na onaj pre ozračenja.

Drugim rečima, ističe autor, ovako onesposobljeno ljudstvo može se uračunati u kategoriju »gubici«. Iz krivulje na shemi 1 vidi se da će grupa ljudi koja primi dozu od 6.000 radi zračenja postati privremeno onesposobljena posle tri minuta od trenutka zračenja. Tako onesposobljena ostaće još oko pola časa, a posle toga će se toliko oporaviti da se može uvrstiti u kategoriju sa smanjenom funkcionalnom sposobnošću. Takvo stanje trajaće oko 18 časova, posle čega će ponovo nastupiti pogoršanje, pa će grupa ponovo preći u kategoriju onesposobljenih. Tri dana posle toga mogu se očekivati smrtni slučajevi.

OČEKIVANO DEJSTVO NA LJUDSTVO KOJE NE OBAVLJA FIZIČKE POSLOVE

Radi jednostavnosti, norme za doze zračenja (shema 1 i 2) date su kao pojedinačne vrednosti, iako doze, u stvari, predstavljaju srednju vrednost za čitav opseg doza. Na ovaj način se mnogo realnije prikazuje kako pojedine osobe reaguju na zračenje. U članku su norme gubitaka od zračenja prikazane na sledeći način:

NEPOSREDNO, STALNO ONESPOSOBLJENI:

Opseg od 18.000 radi (od 17.000 do 19.000 radi). Pet minuta posle izlaganja zračenju ljudstvo ostaje onesposobljeno za bilo kakve poslove i dužnosti. Smrt nastupa već posle jednog dana.

Opseg od 8.000 radi (od 7.000 do 9.000 radi). Pet minuta posle izlaganja zračenju ljudstvo ostaje onesposobljeno za obavljanje fizičkih poslova i dužnosti. Smrt nastupa jedan do dva dana kasnije.

NEPOSREDNO, PRIVREMENO ONESPOSOBLJENI:

Opseg od 3.000 radi (od 2.500 do 3.500 radi). Ljudstvo postaje onesposobljeno pet minuta posle izlaganja zračenju i ostaje tako 30 do 45 minuta. Posle toga se oporavlja, ali ostaje sa smanjenom funkcionalnom sposobnošću. Smrt nastupa četiri do šest dana kasnije.

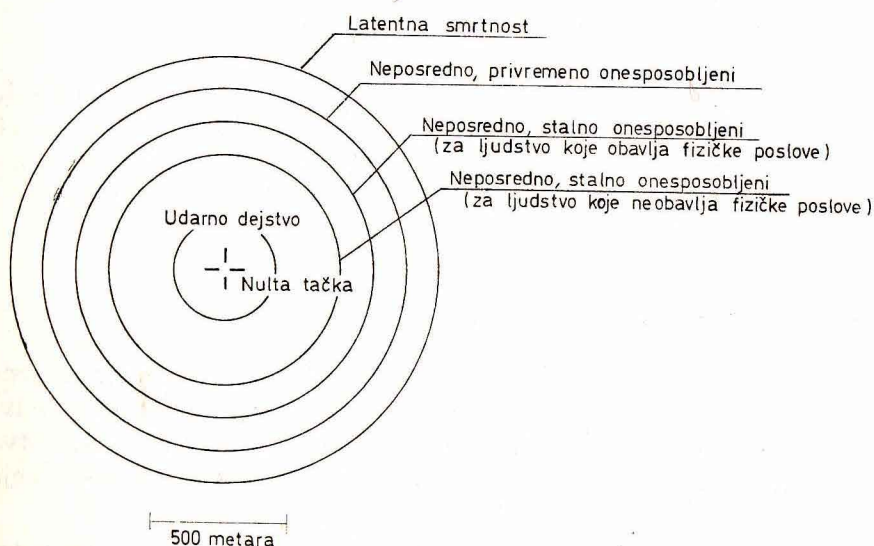
LATENTNA SMRTNOST:

Opseg od 650 radi (od 500 do 800 radi). Ljudstvo je smanjene funkcionalne sposobnosti dva časa posle izlaganja zračenju. Preživljava i oporavlja se posle medicinskog lečenja, ali većina ljudstva ostaje sa smanjenom funkcionalnom sposobnošću sve do smrti, koja nastupa posle nekoliko sedmica.

Izbor normi gubitaka od zračenja. — U članku se, dalje, ističe da treba izabrati one norme gubitaka koje najbolje odgovaraju datoj situaciji i zadatku. Ispitujući doze zračenja u odnosu na udaljenost na zemljištu, dobija se mogućnost izbora norme koja najbolje odgovara. Autor ovo ilustruje sledećim primerom: Neka je upotrebjeno nuklearno fisiono sredstvo od 1 kilotone, čija se tačka eksplozije nalazi nisko u vazduhu, a dejstvuje se po ljudstvu na otkrivenom zemljištu. Približni radijus gubitaka (R_g) do kojih dopiru doze početnog nuklearnog zračenja iz četiri navedene norme iznose:

Norme	Doze (u radima)	Radijus gubitaka (u metrima)
Ljudstvo koje ne obavlja fizičke poslove	18.000	400
Ljudstvo koje obavlja fizičke poslove	8.000	500
Privremeno onesposobljeni	3.000	640
Latentna smrtnost	650	760

Iz ovog se može videti da postoje razlike u dozama zračenja u odnosu na rubriku »Doze (u radima)« dok takvih razlika nema u rubrici »Radijus gubitaka (u metrima)«, odnosno udaljenost od nulte tačke nisu značajnije. Na shemi 3 su prikazane te udaljenosti.

Veoma je značajno uočiti da se dejstvo odnosi samo na ljudstvo koje je na ivici (rubu) pojedinih krugova. Sve ljudstvo bliže nultoj tački primiće i veće doze zračenja, pa će i očekivano dejstvo biti veće.

Radi boljeg objašnjenja, autor ističe da će 71 odsto ljudstva unutar kruga »latentna smrtnost« (650 radi) primiti dozu zračenja više od 3.000 radi, a da će 43 odsto na istoj površini stvarno primiti više

od 8.000 radi. Na taj način, nepotrebno je i nepoželjno izabrati doze zračenja koje nanose najteže gubitke, pošto se i sa manjim dozama ostvaruju dovoljno teški gubici.

Svakako, ističe autor, i detalji taktičke situacije mnogo utiču na izbor normi gubitaka od zračenja. Na primer, za koje vreme neprijatelj treba da bude neutralisan? Ako je cilj neko veliko skladište ili transportni bataljon u drugom ešelonu, onda verovatno nije potrebno ostvariti trenutne gubitke, pa se na njima može primeniti norma za »latentnu smrtnost« (650 radi). Međutim, šta ako je cilj neka borbeno jedinica u prvom borbenom ešelonu? Ako takva neprijateljeva jedinica može da dovede u opasnost izvršenje sopstvenih zadataka, u vrlo kratkom periodu valja primeniti normu za »privremeno onesposobljene« (3.000 radi).

Ukoliko bi taktička situacija zahtevala da se nuklearnim sredstvom trenutno i trajno onesposobi deo neprijateljevih snaga, valja primeniti jednu od normi za »stalno onesposobljene«. Pošto gotovo svi borbeni zadaci zahtevaju određen stepen fizičke aktivnosti, norma od 8.000 radi najbolje bi odgovarala željenom zahtevu da se neprijatelju nanese trenutni i trajni gubici. Za mali broj slučajeva u kojima pojedinci mogu imati značajan uticaj na ishod borbe, a pri tome ne obavljaju skoro nikakvu fizičku aktivnost (na primer, kada odgovorno lice pritiska na dugme kojim se ispaljuje raketa sa nuklearnom bojevom glavom), najviše bi odgovarala norma od 18.000 radi.

Logično pitanje bi, na kraju, bilo: šta je sa ljudstvom ozračenim dozama manjim od 650 radi? Iako takve doze nisu obuhvaćene normama gubitaka, one najverovatnije imaju uticaj na pojedince i čitavu jedinicu u pogledu izvršenja zadatka. Kao što je izneto, pojedinci izloženi dozama zračenja manjim od 650 radi oboljevaju u početnom periodu zračenja, što se nešto kasnije ispoljava u simptomima hematološkog sindroma. U prvih nekoliko dana se naizmenično javljaju gađenje i povraćanje, posle čega dolazi latentni period, u kome pojedinci mogu i posle sasvim lakog zamaranja da budu brzo iscrpljeni. Ovo stanje se može smatrati kao period smanjene funkcionalne sposobnosti, s tim što se periodi jače i slabije aktivnosti naizmenično smenjuju. Ljudstvu koje bude ozračeno ovako malim dozama može se spasti život, međutim gotovo nikad im se ne može obezbediti potreban stepen lečenja u poljskim bolnicama.

Upotrebom savremenog taktičkog nuklearnog oružja male snage nuklearno zračenje je zamenilo udarno dejstvo (vazdušni udar) kao dominantan način dejstva za nanošenje gubitaka, pri čemu je smanjen i stepen uzgrednih šteta i gubitaka.

Ljudstvo koje je bilo izloženo dozama zračenja navedenim u četiri nove norme gubitaka od zračenja (i to u početnom periodu zračenja) uvrstiće se, zaključuje autor, u kategoriju gubitaka, bez obzira da li se na njemu uočava neko trenutno dejstvo ili ne.

Pravilan izbor norme gubitaka od zračenja zahteva da se shvate i očekivana dejstva doza zračenja na ljudstvo, pri čemu posebnu pažnju treba obratiti na naknadno (sekundarno) dejstvo, kao i na rasprostiranje doza na zemljištu.

M. Đ.